

Gemeente
Leidschendam-Voorburg

Klimaatplan 2009-2020

Uitwerking klimaatakkoord voor Leidschendam-Voorburg

Klimaatplan 2009-2020

Uitwerking klimaatakkoord voor Leidschendam-Voorburg

Vastgesteld 2 juni 2009

Inhoudsopgave

Voorwoord	4
Samenvatting	5
Hoofdstuk 1 Kaders voor gemeentelijk klimaatbeleid	6
1.1 Achtergrond	6
1.2 Uitgangspunten voor beleid	7
1.3 CO ₂ -uitstoot in Leidschendam-Voorburg	7
1.4 Wat gaat Leidschendam-Voorburg doen?	9
Hoofdstuk 2 Duurzame overheid	10
2.1 Uitgangspunten	10
2.2 Projecten	10
Hoofdstuk 3 Duurzame energieproductie	12
3.1 Uitgangspunten	12
3.2 Projecten	12
Hoofdstuk 4 Schone en zuinige mobiliteit	16
4.1 Uitgangspunten	16
4.2 Projecten	16
Hoofdstuk 5 Energiezuinige gebouwde omgeving	18
5.1 Uitgangspunten	18
5.2 Projecten	18

Hoofdstuk 6	Duurzame bedrijven	20
6.1	Uitgangspunten	20
6.2	Projecten	20
Hoofdstuk 7	Klimaatbestendige leefomgeving	21
7.1	Uitgangspunten	21
7.2	Projecten	21
Hoofdstuk 8	Communicatie	23
8.1	Inleiding	23
8.2	Met wie praten we?	23
8.3	Wat willen we bereiken?	23
8.4	Wat is de boodschap?	24
8.5	Hoe gaan we de boodschap vertellen?	25
Hoofdstuk 9	Financiën	26
9.1	Inleiding	26
9.2	SLOK-projecten	26
9.3	Amendement raad	28
Bijlagen		
B1	Klimaatbeleid	32
B2	SLOK-projecten	35
B3	Lijst met afkortingen	54
B4	Omrekentabel	55
B5	Prestatiekaart	56

Voorwoord

Het klimaat verandert. Een belangrijke oorzaak daarvan is de uitstoot van broeikasgassen zoals koolstofdioxide (CO₂). Deze broeikasgassen ontstaan vooral doordat we fossiele brandstoffen gebruiken voor ons energiegebruik. En fossiele brandstoffen zijn schaars. Energiebesparende maatregelen zijn nodig. Energie besparen zorgt voor een lagere uitstoot van CO₂, van overige broeikasgassen en van luchtverontreinigende stoffen als fijn stof.

We worden ons er steeds meer bewust van dat we anders moeten omgaan met energie. Klimaatverandering staat daarom hoog op de politieke agenda, ook in Leidschendam-Voorburg.

Bij de uitvoering van het klimaatbeleid kiest Leidschendam-Voorburg voor een integrale benadering van alle duurzaamheidsthema's. Er is ook een duidelijk verband met milieuthema's zoals water (vernatting) en duurzaam bouwen. Deze thema's worden in andere nota's besproken.

De Gemeente Leidschendam-Voorburg is al jaren bezig om het energieverbruik te verminderen en meer duurzame energie op te wekken. Samen met onze partners in Stadsgewest Haaglanden stellen we als doel om in 2050 een energieneutrale regio te zijn.

In deze nota stellen we een aantal concrete projecten voor om een energieneutrale regio te worden.

De doelen zijn alleen haalbaar als gemeente én bewoners én marktpartijen stevig aan de slag gaan. De meeste maatregelen verdienen zichzelf terug. Hoewel maatregelen in eerste instantie geld kosten, zowel voor de gemeente als voor haar partners, verdienen ze zich uiteindelijk vooral terug. Want, de koopkracht van bewoners neemt erdoor toe en de kwaliteit, het comfort en het binnenmilieu van gebouwen verbeteren. Een toekomstbestendig Leidschendam-Voorburg, daar werken we samen aan.

Eppe Beimers,

Wethouder Milieu

Samenvatting

In het klimaatakkoord tussen Rijk en gemeenten dat Leidschendam-Voorburg heeft ondertekend is de doelstelling opgenomen dat gemeenten een forse bijdrage leveren aan het terugdringen van het energieverbruik en de uitstoot van broeikasgassen. In dit klimaatplan geeft de gemeente verdere invulling aan deze doelstellingen. De gemeente Leidschendam-Voorburg stelt zich tot doel om samen met de Stadsregio Haaglanden in 2050 een klimaatneutrale regio te zijn. In dit klimaatplan 2009-2020 wordt de volgende hoofdstrategie vastgelegd:

LEIDSCHENDAM-VOORBURG STREEFT NAAR EEN DRASTISCHE AFNAME VAN FOSSIEL ENERGIEGEBRUIK EN EEN TOENAME VAN DE TOEPASSING VAN HERNIEUWBARE ENERGIEBRONNEN ALS WIND, ZON, GEOTHERMIE (ENERGIETRANSITIE) EN WELLICHT BIOMASSA.

Om de doelen te kunnen halen is een forse trendbreuk nodig. De gemeente hecht veel waarde aan draagvlak voor het beleid en samenwerking met corporaties en buurgemeenten bij de uitvoering daarvan. Daarom wordt in de uitvoeringsprojecten de nadruk gelegd op samenwerking met woningbouwcorporaties en ondernemers en worden veel projecten in regionaal verband uitgevoerd. Omdat de gemeente kiest voor meetbare doelstellingen, is het meten van resultaten belangrijk. Daartoe zal de gemeente Leidschendam-Voorburg gebruik maken effectindicatoren en een nulmeting uitvoeren. Communicatie en educatie worden als belangrijke instrumenten gezien voor het creëren van begrip en draagvlak. Per thema uit het klimaatakkoord tussen Rijk en gemeenten is aangegeven welke uitgangspunten worden gehanteerd en welke projecten worden uitgevoerd. De thema's zijn:

1. Duurzame overheid
2. Duurzame energieproductie
3. Schone en zuinige mobiliteit
4. Energiezuinige gebouwde omgeving
5. Duurzame bedrijven
6. Klimaatbestendige leefomgeving

In dit Klimaatplan wordt per thema een aantal maatregelen voorgesteld om energiebesparing en een vergroting van het aandeel duurzame energie te stimuleren. Deze maatregelen komen doelgroepgewijs en in de tijd uitgezet terug in drie, in ambities, benodigde middelen en gemeentelijke inspanningsverplichting oplopende scenario's. De middelen zijn met name gericht op de doelgroepen woningen, bedrijven en gemeentelijke gebouwen, inclusief scholen.

Door het inzetten van gelden voor het klimaatplan bevordert de gemeente dat particulieren, bedrijven en de gemeente zelf daadwerkelijk klimaatgericht handelen. De toegekende SLOK gelden kunnen alleen worden ingezet op planvorming, adviesuren en studies. Via de verschillende ambitieniveaus kan de gemeente gericht materiële investeringen stimuleren of zelf doen. De gemeente richt zich daarbij op alle doelgroepen.

De scenario's zijn:

- ▶ Scenario 1 Basis-scenario 2009 tot 2014.
- ▶ Scenario 2 Gematigd scenario 2009 tot 2014.
- ▶ Scenario 3 Uitgebreid scenario 2009 tot 2014.

Hoofdstuk 1 Kaders voor gemeentelijk klimaatbeleid

1.1 Achtergrond

KLIMAATVERANDERING

Sinds het begin van de twintigste eeuw is de gemiddelde temperatuur met ongeveer 1°C gestegen. Wetenschappers van het internationaal klimaatpanel (IPCC) stellen dat het waarschijnlijk is dat deze temperatuurstijging wordt veroorzaakt door de uitstoot van broeikasgassen, waaronder CO₂ (koolstofdioxide). Deze broeikasgassen ontstaan onder andere door menselijke activiteiten, zoals het verbranden van fossiele brandstoffen, ontbossing en bepaalde industriële- en landbouwactiviteiten. Deze activiteiten stoten niet alleen CO₂ uit, maar dragen lokaal ook bij aan luchtverontreiniging en smogvorming. Berekeningen laten zien dat de temperatuur tussen 1990 en 2100 met 1°C tot 6°C zou kunnen stijgen. Met name temperatuurstijgingen van meer dan 2°C zouden grote veranderingen met zich meebrengen voor mens en milieu, door zeespiegelstijging, toename van droogte- en hitteperiodes, extreme neerslag en andere effecten. Klimaatverandering is van alle tijden, maar door de uitstoot van de broeikasgassen gaat deze verandering veel sneller. Hierdoor is het moeilijk voor mens en milieu om zich aan te passen aan deze veranderingen. Het is daarom van belang dat de temperatuurstijging beperkt blijft tot maximaal 2°C. Hiervoor is een forse afname van de uitstoot van broeikasgassen noodzakelijk.

AFHANKELIJKHEID VAN FOSSIELE ENERGIEBRONNEN

Het huidige energieverbruik is grotendeels afkomstig van fossiele energiebronnen. Hoewel er voorlopig nog voldoende fossiele energiebronnen beschikbaar zijn, is het belangrijk om de afhankelijkheid van deze energiebronnen te beperken.

STIJGENDE ENERGIEKOSTEN

De energiekosten zijn de afgelopen jaren fors gestegen: een vat olie kostte aan het begin van 2007 circa 50 dollar, terwijl de prijs medio 2008 al boven de 120 dollar lag. Hoewel de prijs thans onder druk van de stagnerende vraag door de kredietcrisis weer flink gezakt is, is de verwachting dat de prijs zal blijven stijgen. Het gevolg is dat energiekosten een steeds groter deel gaan uitmaken van de woonlasten. De energiekosten maakten in 1996 nog slechts 13% van de woonlasten uit, nu bestaat al 23% van de woonlasten uit energiekosten. De verwachting is dat dit percentage in 2015 is opgelopen tot boven de 30%. Door minder afhankelijk te worden van fossiele brandstoffen, kunnen de energiekosten worden beperkt.

KWALITEIT

De gemeente streeft naar een hoog kwaliteitsniveau voor de woningen en andere gebouwen. Diverse energiebesparende maatregelen vergroten de kwaliteit en het comfort van een gebouw. Een comfortabele woning is behaaglijk (geen tocht of oververhitting), heeft een gezond binnenmilieu (voldoende ventilatie) en is van gemakken voorzien (bijvoorbeeld vloerverwarming, koeling). Ook de inrichting van de buitenruimte met voldoende water en groen draagt bij aan een hogere kwaliteit van leven. Met het klimaatbeleid draagt de gemeente dan ook bij aan de verbetering van de totale kwaliteit van de leefomgeving in Leidschendam-Voorburg.

BELEID

Er is zowel op (inter)nationaal als regionaal en lokaal niveau veel beleid ontwikkeld op het gebied van energie en klimaat. De gemeente Leidschendam-Voorburg heeft zich aangesloten bij de (inter)nationale doelstellingen door het klimaatakkoord tussen gemeenten en Rijk te ondertekenen. In bijlage 1 is een overzicht te vinden van alle relevante beleidsstukken en de bijbehorende doelstellingen.

1.2 Uitgangspunten voor beleid

In het collegeprogramma, de Structuurvisie Leidschendam-Voorburg en de Woonvisie staan de volgende doelstellingen:

“DE GEMEENTE LEIDSCHENDAM-VOORBURG WIL EEN AANTREKKELIJKE GROENE WOONSTAD ZIJN, MET EEN EVENWICHTIGE BEVOLKINGSOPBOUW.” DE GEMEENTE BEVORDERT DUURZAAM BOUWEN EN TERUGDRINGEN VAN HET ENERGIEVERBRUIK. ZOWEL BIJ ONDERHOUD, RENOVATIE ALS NIEUWBOUW STAAT DUURZAAMHEID EN KWALITEIT VOOROP. OOK HET GEBRUIK VAN GROENE STROOM, SCHONE BRANDSTOFFEN EN PRODUCTEN MET EEN EKO-KEURMERK MOET WORDEN GESTIMULEERD. ALS DIT GEBRUIK GEREALISEERD WORDT MET NIEUWE EN/OF DURE TECHNOLOGIEËN, KAN WORDEN OVERWOGEN OM ZULKE INITIATIEVEN FINANCIËEL TE ONDERSTEUNEN. DE GEMEENTE STAAT OPEN VOOR DUURZAME WINDENERGIE, OP VOORWAARDE DAT DIT ZORGVULDIG KAN WORDEN INGEPAST IN HET LANDSCHAP.

DE GEMEENTE STIMULEERT HET MILIEUBEWUSTZIJN VAN DE INWONERS, ONDER MEER DOOR ZELF HET GOEDE VOORBEELD TE GEVEN. HET GEMEENTELIJK WAGEN- EN MACHINEPARK MOET DAN OOK ZO SNEL MOGELIJK SCHONER. OOK NEEMT DE GEMEENTE VOOR DE EIGEN GEBOUWEN MAATREGELEN VOOR KLIMAATBELEID EN ENERGIEBEHEERSING”.

De gemeenteraad stelt in amendement 2008/23866 uit de begrotingsraad van november 2008 een aantal maatregelen voor die gericht zijn op energiebesparing door subsidiëren van zonnepanelen of andere duurzame oplossingen en stimuleren van energiezuinig gebruik in bijvoorbeeld winkelcentra. Daarnaast wordt onderzocht of energiezuinige bevoorrading van winkels (bijvoorbeeld via een vrachtram) de leefbaarheid van de wijken grenzend aan winkelcentra kan verhogen.

In dit klimaatplan 2009-2020 wordt de volgende hoofdstrategie vastgelegd:

LEIDSCHENDAM-VOORBURG STREEFT NAAR EEN DRASTISCHE AFNAME VAN FOSSIEL ENERGIEGEBRUIK EN EEN TOENAME VAN DE TOEPASSING VAN HERNIEUWBARE ENERGIEBRONNEN ALS WIND, ZON, GEOTHERMIE (ENERGIETRANSITIE) EN WELLICHT BIOMASSA.

1.3 CO₂-uitstoot in Leidschendam-Voorburg

Klimaatdoelstellingen worden meestal kwantitatief vertaald in de meetbare eenheid van tonnen CO₂-uitstoot voor bijvoorbeeld de onderdelen vervoer, bedrijven en woningen. Veel gemeenten koppelen aan hun CO₂-uitstoot een doelstelling zoals energieneutraal, klimaatneutraal of CO₂-neutraal in een jaar naar keuze afhankelijk van hun ambitie.

De afgelopen jaren zijn klimaatgelden in Leidschendam-Voorburg ingezet voor studies naar mogelijkheden voor duurzame energie, energiebesparing in gemeentelijke gebouwen, stimuleren van duurzaam bouwen en vermindering van de uitstoot van het gemeentelijk wagenpark. Ook is via uitvoering van het beleidsplan Openbare Verlichting een forse reductiedoelstelling ter hand genomen.

De nulsituatie qua CO₂-uitstoot is nog niet voor Leidschendam-Voorburg in kaart gebracht. In het uitvoeringsprogramma bij deze nota worden via het regioproject “nulmeting energie provincie Zuid-Holland en regionale CO₂-monitor” (SLOK-project 24)¹⁾ de belangrijkste CO₂ bronnen op regionaal niveau in kaart gebracht en de CO₂-reducties op gemeentelijk niveau gemonitord.

Dit is belangrijk omdat alleen met goede monitoring het gevoerde beleid geëvalueerd en bijgestuurd kan worden. Monitoring maakt het klimaatbeleid en de bereikte resultaten inzichtelijk. Dit draagt bij

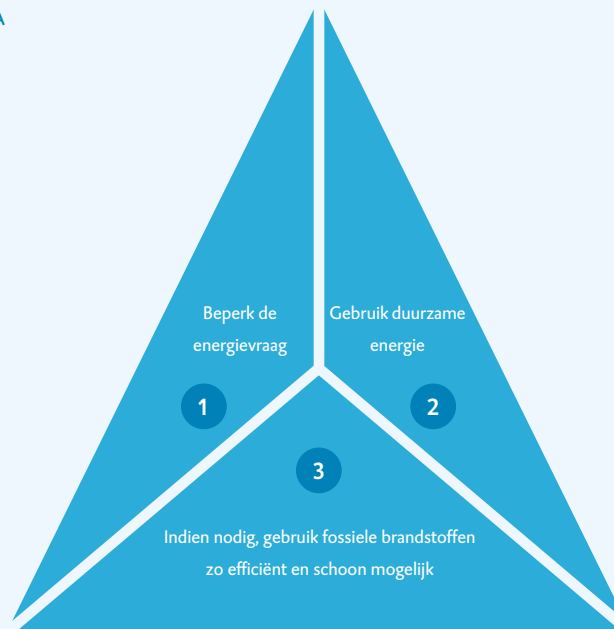
1) SLOK = Subsidieregeling Lokale Klimaatinitiatieven. In bijlage 2 is een overzicht van de SLOK-projecten opgenomen.

aan de kwaliteit van de communicatie en het creëren van draagvlak voor de uitvoering. Per project wordt de behaalde CO₂-reductie in kaart gebracht. De resultaten worden via SLOK-project 25 “Regionale Routekaart Klimaatneutraal” op regionaal niveau verzameld en samengevoegd om te zien of de doelstelling “Haaglanden Klimaatneutraal in 2050”²⁾ wordt gehaald. Minimaal eens per vier jaar worden het klimaatbeleid en de behaalde resultaten geëvalueerd en wanneer nodig bijgesteld.

Voor het bepalen van de ambities voor CO₂-reductie worden de volgende uitgangspunten gehanteerd:

1. Alle maatregelen die op het grondgebied van Leidschendam-Voorburg zijn en worden uitgevoerd en die tot CO₂-reductie leiden, tellen mee in de ambities en resultaten. Dit betekent dat ook reducties die door marktpartijen of bewoners worden behaald meetellen.
2. Voor de doelstelling voor duurzame energie wordt uitgegaan van duurzame energie (warmte, elektriciteit) die binnen de gemeentegrenzen wordt geproduceerd.
3. De CO₂-reductie door aanplant van bomen en natuurontwikkeling telt mee bij het behalen van de doelstellingen. Wanneer groen verdwijnt, moet dit verrekend worden.
4. De gemeente kiest eerst voor besparen, daarna voor inzet van duurzame energiebronnen en vervolgens voor efficiënte inzet voor fossiele grondstoffen. De gemeente Leidschendam-Voorburg zet expliciet in op een brongerichte aanpak. Het behalen van een CO₂-reductie door compenseren buiten de gemeente (bijvoorbeeld investeren in windmolens op de Noordzee) ziet de gemeente niet als een duurzame oplossing omdat de lokale emissie daardoor niet afneemt.

TRIAS ENERGETICA

VOORKOMEN VAN DUBBELTELLINGEN

Bij opwekking van duurzame energie bestaat de kans dat daarbij bereikte CO₂-reducties dubbel geteld worden, zeker wanneer de opwekking voortkomt uit samenwerking tussen meerdere gemeenten. Leidschendam-Voorburg hanteert het uitgangspunt dat alle energie die binnen Leidschendam-Voorburg wordt opgewekt, ook aan onze gemeente wordt toegerekend. Dit betekent dat als gemeenten biomassa leveren aan een biomassacentrale op het grondgebied van Leidschendam-Voorburg, de volledige opwekking van energie aan Leidschendam-Voorburg wordt toegerekend.

Als Leidschendam-Voorburg biomassa levert aan andere gemeenten voor energie-opwekking, dan telt de CO₂-reductie niet voor Leidschendam-Voorburg. In regionaal verband moet nog afgestemd worden dat alle regiogemeenten op eenzelfde wijze dubbeltellingen voorkomen.

2) In het Regionaal Structuurplan Haaglanden staat de doelstelling dat Haaglanden in 2050 klimaatneutraal is.

De inkoop van groene stroom en groen gas kan niet worden meegerekend, omdat deze ergens anders zijn opgewekt of gewonnen en daar ook zijn meegeteld als CO₂-reductie. Inkoop van groene energie is echter wel van belang vanwege de voorbeeldfunctie van de gemeente en het past binnen het beleid om duurzaam in te kopen. Door groene energie in te kopen wordt de markt gestimuleerd om meer groene energie op te wekken.

BELEID VAN DE LANGE ADEM

Energietransitie is een veranderproces waarbij onze maatschappij langzaam maar zeker verandert in een duurzame samenleving. Om continu vooruitgang te boeken is het nodig dat koplopers nieuwe technieken in de praktijk testen, waarna deze technieken op grote schaal toegepast kunnen worden. Zo lieten experimenten van koplopergemeenten zien dat het goed mogelijk was om de energienormen van het Bouwbesluit verder aan te scherpen. De gemeente Leidschendam-Voorburg heeft momenteel te weinig mankracht en onvoldoende nieuwbouwmogelijkheden om zich bij de koplopers in de Nederlandse Energietransitiebeweging te voegen. Leidschendam-Voorburg zal zich vooral richten op het gebruik van bewezen technieken in de grote hoeveelheid bestaande bouw in de gemeente.

1.4 Wat gaat Leidschendam-Voorburg doen?

In de volgende hoofdstukken wordt per thema uit het klimaatakkoord tussen Rijk en gemeenten aangegeven welke uitgangspunten worden gehanteerd en welke projecten worden uitgevoerd. De projecten zijn te onderscheiden in maatregelen die direct tot besparingen leiden en maatregelen die vooral een ondersteunende functie hebben. De ondersteunende maatregelen zijn van groot belang voor de slaagkans van de andere activiteiten. Bij de uitvoering wordt een keuze gemaakt uit de meest zinvolle ondersteunende maatregelen.

De volgende hoofdstukken geven een beschrijving van de projecten op hoofdlijnen. Een uitgebreidere beschrijving van de projecten die tot en met 2013 worden uitgevoerd, staat in het uitvoeringsprogramma (bijlage B2). Een aantal projecten kan regionaal worden opgepakt om schaalvoordelen te realiseren.

Hoofdstuk 2 Duurzame overheid

2.1 Uitgangspunten

De gemeente Leidschendam-Voorburg hanteert de volgende uitgangspunten:

- ▶ De gemeente heeft een voorbeeldfunctie en zet daarom stevig in op projecten om de eigen CO₂-uitstoot te reduceren.
- ▶ De gemeente Leidschendam-Voorburg koopt in 2010 minimaal 75% duurzaam in en streeft daarna naar 100% duurzaam inkopen in 2015.
- ▶ Op termijn worden alle maatregelen uitgevoerd die binnen de functionele levensduur worden terugverdiend. De Wet Milieubeheer stelt dat alle maatregelen die binnen vijf jaar kunnen worden terugverdiend uitgevoerd moeten worden. Alle energiebesparende maatregelen die een terugverdientijd van 10 jaar hebben, worden standaard uitgevoerd.
- ▶ Nieuwbouw van gemeentelijke gebouwen wordt minimaal 20% energiezuiniger dan de EPC-normen in het Bouwbesluit voorschrijven. Daarnaast wordt een streefwaarde GPR van minimaal 7 voor het thema energie als uitgangspunt gehanteerd.
- ▶ Er wordt gestreefd naar vergroting van het aandeel duurzame energie richting 20% in 2020.

2.2 Projecten

BESPARENDE MAATREGELEN

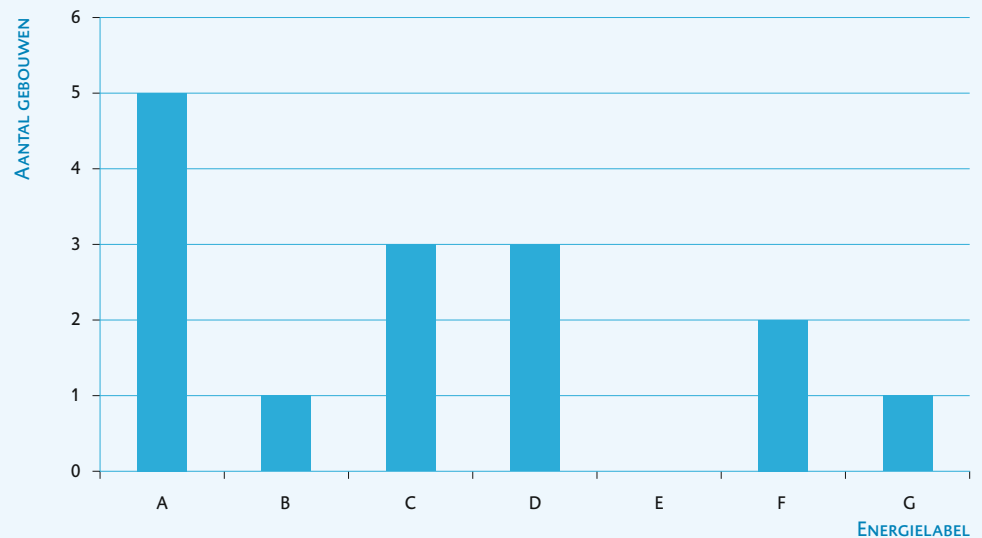
Bij alle nieuwbouw van gemeentelijke gebouwen (waaronder ook scholen en sportgebouwen) worden alle maatregelen uitgevoerd die binnen tien jaar kunnen worden terugverdiend. Hierbij kan worden gedacht aan extra isolatie, toepassing van koude-/warmte opslag en andere vormen van duurzame energie. Nieuwe gemeentelijke gebouwen worden doorgelicht met GPR waarmee de score op energieverbruik, gezondheid, milieu en gebruikerskwaliteit bepaald wordt. De gemeente streeft naar een minimale score van 7 voor het thema energie en zal deze score, wanneer dit binnen de randvoorwaarden haalbaar is, verhogen. GPR Gebouw is een hulpmiddel voor het maken van duurzaamheidskeuzes bij nieuwbouw en renovatie van woningen, utilitaire gebouwen en scholen. De prestaties wat betreft plankwaliteit en milieubelasting van een project worden uitgedrukt in een rapportcijfer. Hierbij wordt een 6 behaald als wordt gebouwd volgens het Bouwbesluit. Het streven naar maximale duurzaamheid wordt vertaald in een score van 10.

GEMEENTELIJKE GEBOUWEN

Er kan een forse CO₂-reductie worden behaald met energiebesparing in de bestaande gemeentelijke gebouwen, waaronder ook scholen en sportgebouwen. De verplichte energielabeling van gebouwen, reeds uitgevoerde besparingsonderzoeken en het gebruik van slimme meters (meters die op elk moment inzicht geven in het energieverbruik en het verloop daarvan) leveren informatie om energiebesparende maatregelen uit te gaan voeren.

GRAFIEK 1 OVERZICHT ENERGIELABELS GEMEENTELIJKE GEBOUWEN

Alleen de daartoe wettelijk verplichte gebouwen zijn voorzien van een energielabel (13% van het totaal aan gemeentelijke gebouwen).

De volgende SLOK-projecten richten zich op de gemeentelijke gebouwen:

- Project 1 Frisse en duurzame scholen.
- Project 2 Eigen gemeentelijke gebouwen.
- Project 3 Nieuwbouw gemeentelijke gebouwen.
- Project 16 Voorbeeldproject duurzaam bouwen "Kulturhus".

OPENBARE VERLICHTING

In 2006 is een beleidsplan voor openbare verlichting opgesteld. Op basis van dit plan wordt jaarlijks een deel van de huidige verlichting vervangen door energiezuinige lampen. Hierbij wordt niet zonder meer de stand van de techniek gevolgd, maar tevens gekeken naar functionaliteit en levenscyclus. Regionaal SLOK-project 4 richt zich op de beleidsmatige aanpak van energiebesparing en verduurzaming van openbare verlichting en installaties.

ONDERSTEUNENDE MAATREGELEN

Mede vanuit het thema luchtkwaliteit is het gemeentelijke wagenpark de afgelopen jaren deels vervangen door voertuigen op stroom en aardgas. De aardgaswagens kunnen in de toekomst ook op biogas rijden. Daarnaast zijn veel medewerkers in 2008 getraind op zuinig rijden via het project "Het nieuwe rijden".

In 2006 zijn de mogelijkheden voor mobiliteitsmanagement voor de eigen organisatie in beeld gebracht³⁾. De aanbevelingen om de automobilititeit (woon-werkverkeer) van de eigen organisatie terug te dringen zullen in het kader van de uitvoering van het actieplan Luchtkwaliteit gedurende de komende jaren worden uitgewerkt in concrete voorstellen en maatregelen.

Integratie van energiezorg in het gemeentelijke inkoopproces is al in gang gezet. Via SLOK-project 5 zal de inkoop van energiezuinige apparatuur op regionaal niveau worden afgestemd waarbij de (gezamenlijke) inkoopmogelijkheden worden geanalyseerd en beleidsmatige uniformering van het inkoopbeleid wordt voorbereid.

3) "Analyse mogelijkheden mobiliteitsmanagement voor de gemeente Leidschendam-Voorburg", TripConsult, rapport TC/2006/1525/003.

Hoofdstuk 3 Duurzame energieproductie

3.1 Uitgangspunten

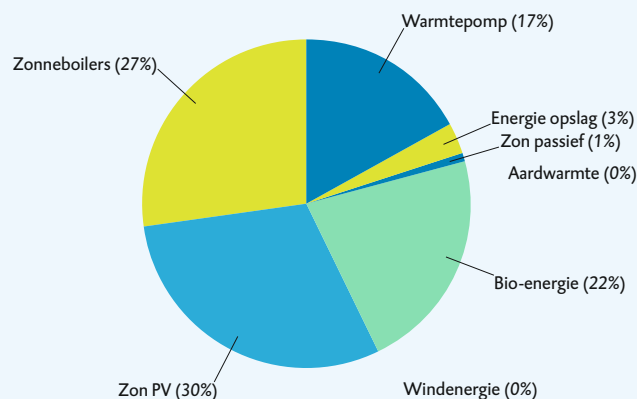
Gemeente Leidschendam-Voorburg hanteert de volgende principes:

- ▶ Grootschalige opwekking van Duurzame Energie (DE) kan alleen in regionaal verband goed tot ontwikkeling komen (bijvoorbeeld de oprichting van een biomassacentrale).
- ▶ Bij grootschalige herstructureringsprojecten, zoals de herstructurering van de glastuinbouw in Stompwijk ⁴⁾, wordt het gebruik van duurzame energie gestimuleerd.
- ▶ Bij nieuwbouw en/of renovatieprojecten van meer dan 250 woningen wordt een energievisie opgesteld. Dit wordt in het programma van eisen of in de prestatieafspraken vastgelegd.
- ▶ Op basis van 'vele kleintjes maken één grote' stimuleert de gemeente actief de kleinschalige opwekking van duurzame energie door gebruik te maken van zonnepanelen, zonneboilers en gebouwgebonden windturbines. Doelstelling is het bereiken van een CO₂-reductie bij 5% van de huishoudens.

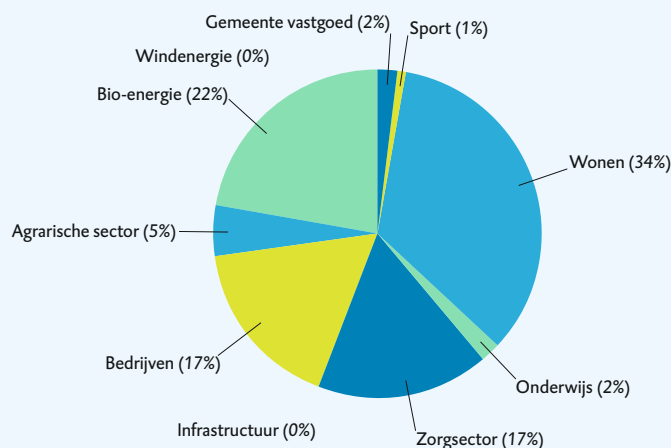
3.2 Projecten

In april 2004 is een Duurzame Energiescan uitgevoerd. Hierbij is het Duurzame Energiepotentieel per sector en per DE-optie in beeld gebracht. Uit de scan blijkt dat het vooral zinvol is om op zonne-energie en warmtepompen in te zetten. Aanvullend wordt in 2009 onderzocht of koude-/warmteopslag (KWO) en Geothermie meer kansrijk zijn dan in 2004.

FIGUUR 1 THEORETISCH DE-POTENTIEEL PER OPWEKMETHODE (PEILJAAR 2004)

FIGUUR 2 OVERZICHT THEORETISCH DE-POTENTIEEL PER SECTOR (PEILJAAR 2004)

4) De gemeente zal niet participeren in de daadwerkelijke opwekking van energie voor de glastuinbouw.

BESPARENDE MAATREGELEN

Het gebruik van restwarmte en geothermie kan een belangrijke CO₂-reductie opleveren. Leidschendam-Voorburg participeert daarom in het project "Haalbaarheidsstudie Regionaal Warmtenet Haaglanden" (SLOK-project 9). Binnen en in de directe omgeving van Leidschendam-Voorburg zijn nog geen bronnen van restwarmte aanwezig. Dit project richt zich dan ook op de lange termijn en de toekomstige koppeling van kleine warmtenetten tot één groot warmtenet.

Zonne-energie wordt in onze gemeente nog nauwelijks toegepast. De gemeente zoekt een aantal locaties waar zonne-energie grootschalig kan worden toegepast. Gelet op het enorme potentieel voor zonne-energie dat uit de DE-scan naar voren is gekomen wil de gemeente vooral sterk inzetten op het stimuleren van bewoners en bedrijven (bijvoorbeeld stimuleren van de aanschaf van zonnepanelen of gebouwgebonden windturbines). Daarvoor zal naar een geschikte stimuleringsvorm worden gezocht.

In 2009 wordt door Avalex de eindverwerking van afvalstromen aanbesteed. In deze procedure liggen diverse kansen om afvalstromen die geschikt zijn voor het opwekken van bio-energie daarvoor te gebruiken. Biomassa heeft de toekomst. Door biomassa efficiënter te gebruiken kunnen nieuwe concepten worden uitgewerkt: warmte, elektriciteit, transportbrandstoffen en chemicaliën uit non-food biomassa. Door de komende aanbesteding van de afvalreststromen flexibel aan te besteden kan worden ingespeeld op lopende ontwikkelingen. Er wordt naar gestreefd om over 4 jaar te komen tot realisatie van regionale bio-energiecentrales of biovergisters die worden aangesloten op het tuinbouwgebied in Pijnacker en de stadsverwarming Delft. Exploitatie daarvan kan door Avalex of de tuinders gedaan worden. Tevens zet de regio in op de opwekking van brandstof voor voertuigen door vergassingstechnieken van biomassa.

FIGUUR 3 HET BEGRIP BIO-ENERGIE

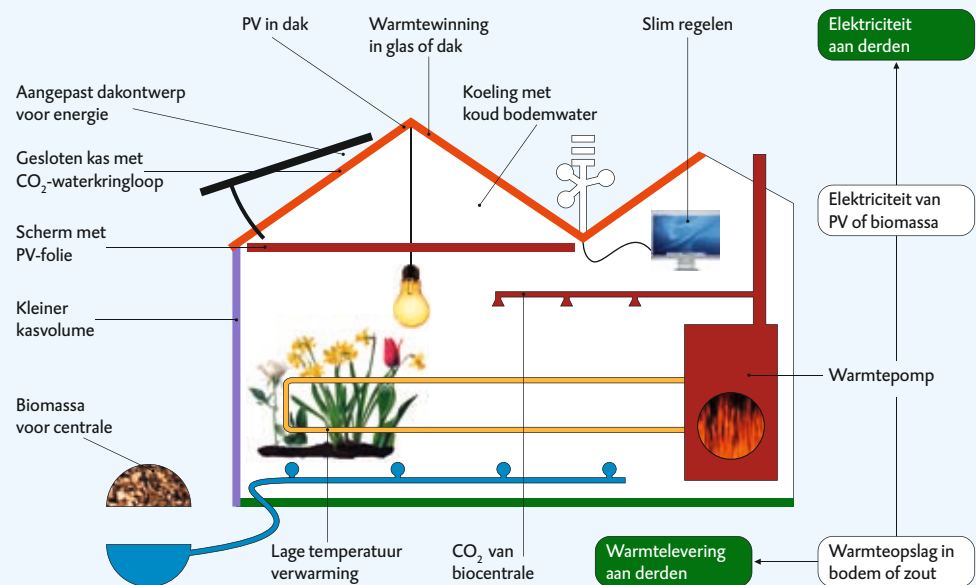

Bio-energie is energie die vrijkomt bij het verbranden, vergassen of vergisten van biomassa. De energie die vrijkomt, bestaat uit warmte en/of elektriciteit. De mogelijkheden voor bio-energie zijn afhankelijk van de beschikbare biomassa-stromen (het aanbod) en de mogelijke afzet van energie (de vraag). Op basis daarvan kan de conversietechniek gekozen worden. Bijvoorbeeld houtverbranding of mestvergisting. Voor mestvergisting zijn co-stromen nodig. Hiervoor komen bijvoorbeeld gras en gewasresten van agrarische bedrijven zoals stro, uienrokken en bietenloof in aanmerking. Daarnaast kan ook groenafval (groente en fruit) gebruikt worden.

ONDERSTEUNENDE MAATREGELEN

De bodem speelt een belangrijke rol bij energiebesparing en duurzame energieproductie. Een in Leidschendam-Voorburg nog nauwelijks toegepaste techniek is koude-/warmte-opslag. Hierbij wordt energie tijdelijk opgeslagen in de bodem en opgepompt voor verwarming in de winter en koeling in de zomer. Geothermie is een nieuwere en duurdere techniek, waarbij de warmte van enkele kilometers diepte wordt gebruikt voor verwarming.

FIGUUR 4 MOGELIJKHEDEN VOOR HET VERMINDEREN VAN HET ENERGIEVERBRUIK IN DE GLASTUINBOUW

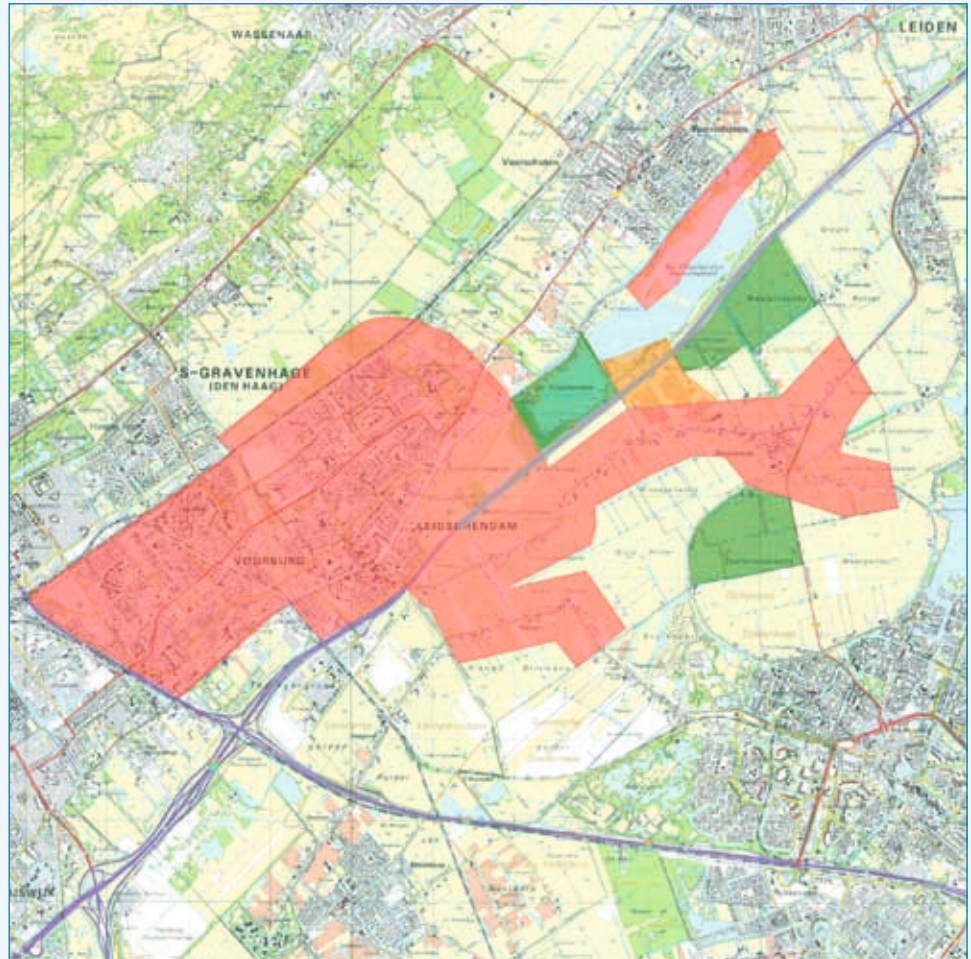
Via SLOK-project 20 “Vervolgonderzoek duurzame ontwikkeling kassengebied Stompwijk” en project 23 “Koude-/Warmtebronnen en Geothermie” worden potentiële koude-warmtebronnen en vraag en aanbod van warmte onderzocht.

In 2007 en 2008 zijn de mogelijkheden voor grootschalige windturbines onderzocht ⁵⁾. De enige geschikte lokatie voor grote windturbines (ten zuiden van de A4, zie figuur 3) is inmiddels afgefallen door de aanwijzing van het snelwegpanorama A4 in 2008. Grootschalige windenergie voor het kassengebied is daardoor geen optie meer, vandaar dat het onderzoek zich nu toespitst op het DE-alternatief van Geothermie.

5) Klimaatlandschap Leidschendam-Voorburg, CEA, rapport 01Lt60118, januari 2007.

FIGUUR 5 WINDENERGIE ZOEKLOKATIES

Voor windenergie uitgesloten gebieden (rood), gebieden met natuurwaarden (groen) en gebieden die op basis van de toekomstige herstructurering niet op voorhand uitgesloten worden (oranje) en de resterende gebieden (peiljaar 2007).

Het is belangrijk dat bij het opstellen en uitvoeren van het ruimtelijk beleid rekening wordt gehouden met de klimaatdoelstellingen. Zo vormen Bestemmingsplannen vaak belemmeringen voor DE-toepassingen, bijvoorbeeld door de maximale bouwhoogte voor gebouwgebonden windturbines. In bestemmingsplannen moet ruimte worden gemaakt voor toepassing van duurzame energie, zoals windturbines of biomassa centrales.

Via SLOK-project 7: "Ruimte voor collectieve duurzame energieopties in het bestemmings- en bouwplan" worden ruimtelijke randvoorwaarden vastgelegd voor collectieve DE-opties en Duurzaam Bouwen.

In het "beleid gebouwgebonden windturbines" dat parallel aan dit klimaatplan wordt ontwikkeld zal de visie op windbeleid worden geformuleerd. Pas na vaststelling van dit beleid kan een bestemmingsplanmatige verankering plaatsvinden.

Op regionaal niveau wordt de toepassing van duurzame energie tevens gestimuleerd door het oprichten van een regionaal kennisplatform. Via SLOK-project 22 wordt de kennisuitwisseling in de regio Haaglanden voor de komende vier jaar vormgegeven.

Hoofdstuk 4 Schone en zuinige mobiliteit

4.1 Uitgangspunten

Gemeente Leidschendam-Voorburg hanteert de volgende uitgangspunten:

- ▶ De gemeente zet zich voornamelijk in om de uitstoot van het stedelijk verkeer terug te dringen. De CO₂-uitstoot in Leidschendam-Voorburg wordt namelijk mede veroorzaakt door uitstoot op omliggende snelwegen. De gemeente Leidschendam-Voorburg kan hier vrijwel geen invloed op uitoefenen en is hierbij afhankelijk van autonome ontwikkelingen zoals een schoner en zuiniger wagenpark. De gemeente Leidschendam-Voorburg kiest voor een integrale benadering. Het beperken van de uitstoot van het stedelijk verkeer is niet alleen goed voor de CO₂-reductie, maar draagt ook bij aan het verbeteren van luchtkwaliteit. Dit klimaatplan beperkt zich tot de maatregelen die een relatief groot effect op CO₂-reductie hebben.
- ▶ De gemeente zet stevig in op de transitie naar schonere brandstoffen en zuinige voertuigen en geeft daarbij via investeringen in het eigen wagenpark het goede voorbeeld.
- ▶ De gemeente wil bedrijven en bewoners verleiden om voor korte ritten de auto te laten staan. De gemeente zorgt voor alternatieven, zoals fietsenstallingen en –paden en openbaar vervoer.
- ▶ Terugdringen van de automobiliteit door blauwe zones. Autoverkeer met een bestemming in Den Haag, tegen Voorburg West of Noord aan kan niet lang parkeren in onze gemeente. In deze wijken gelden blauwe zones met een gelimiteerde parkeerduur. Automobilisten die in Haagse kantoren moeten zijn mijden daardoor Voorburg als parkeerlocatie.
- ▶ De gemeente Leidschendam-Voorburg blijft het gebruik van de fiets stimuleren. In de communicatie wordt niet alleen het milieubelang benadrukt maar ook andere voordelen zoals gezondheid en lagere kosten.
- ▶ Ondersteunende maatregelen op het gebied van mobiliteit zijn vooral gericht op verandering van gedrag.

4.2 Projecten

Onderstaande projecten vormen een onderdeel van het gemeentelijk Uitvoeringsprogramma Verkeer en Vervoer en het Actieplan Luchtkwaliteit 2007-2015 en staan daarin verder uitgewerkt.

BESPARENDE MAATREGELEN

De gemeente Leidschendam-Voorburg neemt maatregelen die direct de uitstoot van CO₂ vermindert op in de eigen bedrijfsvoering en dwingt deze waar mogelijk af bij publieke voorzieningen, zoals:

- ▶ Het eigen wagenpark gaat stapsgewijs over op aardgas. In 2009 rijdt 25% van alle gemeentelijke auto's op aardgas. Een voordeel van aardgas als motorbrandstof is dat op termijn biogas en/of (duurzaam geproduceerd) waterstof kan worden bijgemengd.
- ▶ Verbeteren openbaar vervoer door aanleg tramlijn 19.
- ▶ Gebruikers van gemeentelijke auto's zijn getraind in 'Het Nieuwe Rijden'.
- ▶ Bij opdrachten (aanbestedingen) eisen opnemen over het gebruik van schone en zuinige voertuigen en machines zoals OV-busvervoer en RegioTaxi op aardgas.
- ▶ Verkeersregelinstallaties beter afstellen, waardoor de doorstroming verbetert en de uitstoot vermindert.
- ▶ Vervoersmanagement opzetten in eigen organisatie.

Bewoners en bedrijven in Leidschendam-Voorburg kunnen niet worden gedwongen om vaker de fiets te pakken of over te stappen op zuinigere auto's of een schonere brandstof. Wel kan de gemeente stimuleren dat scholen, maatschappelijke organisaties, bedrijven en inwoners maatregelen nemen om minder CO₂ uit te stoten. Dergelijke maatregelen zijn aangemerkt als 'ondersteunende maatregelen'.

De gemeente stimuleert daarnaast ook de beschikbaarheid van schone brandstoffen voor bedrijven en bewoners. In provinciaal verband is het streven om een dekkend netwerk van vulpunten voor aardgas te maken en de vraag verder te stimuleren. De gemeente Leidschendam-Voorburg speelt hierin een actieve rol en zoekt daarbij de samenwerking met lokale leveranciers.

ONDERSTEUNENDE MAATREGELEN

De CO₂-reductie bij vervoer is niet goed meetbaar en per project relatief laag. Samen leveren deze projecten echter wel een zinvolle CO₂-reductie op. Daarnaast hebben deze projecten vaak ook een positieve invloed op luchtkwaliteit en doorstroming van verkeer. Het gaat onder meer om de volgende projecten:

- ▶ Stimuleren van het gebruik van de fiets, door middel van goede voorzieningen (goede fietspaden, stallingen etc.) en communicatie daarover.
- ▶ Ontwikkelen schone vervoermethodes, bijvoorbeeld de OV-fiets.
- ▶ Aanleg van snelfietspaden (landelijk project 'Met de fiets minder file').
- ▶ Pilot met buurtfietsenstallingen in de wijken.
- ▶ Meer plaatsen voor autodelen (Greenwheels, Wheels4all etc.) ontwikkelen.
- ▶ Voortzetten van proefproject met gratis openbaar vervoer.
- ▶ Vervoersmanagement bij bedrijven stimuleren.
- ▶ Bevoorradingsonderzoek uitvoeren met het oog op de regionale ontwikkeling van schone en zuinige bevoorrading van de stad (duurzame stedelijke distributie).
- ▶ Parkeerroute informatiesysteem, zodat mensen niet onnodig rondjes rijden op zoek naar een parkeerplaats.
- ▶ Ruimtelijke plannen toetsen op CO₂-reductie bij verkeer, uitvoeren fiets- en voetgangersscan ("Vervoersprestatie op locatie").

SAMENHANG MET PROJECTEN (UIT ANDERE THEMA'S)

Maatregelen voor het wagenpark van de gemeente en het terugdringen van de auto in het woon-werkverkeer van het eigen personeel van de gemeente hangen samen met het thema duurzame overheid. Toepassing van duurzame brandstoffen (biogas en waterstof) hangt samen met het thema duurzame energieproductie.

PROJECTEN DIE REGIONAAL OPGEPAKT KUNNEN WORDEN

Vervoer is een thema dat zeer geschikt is om regionaal op te pakken. Veel vervoer vindt plaats tussen Leidschendam-Voorburg en de buurgemeenten. Gemeenten kunnen daarom samen optrekken bij het stimuleren van alternatieve vervoersmethodes en van schone voertuigen (aanbesteding openbaar vervoer) en brandstoffen.

Via SLOK-project 21 "Verminderen uitstoot autogebruik" wordt een regionaal plan van aanpak gemaakt om tot een besparing en/of verduurzaming van brandstoffen met 2% per jaar te komen. Rijden op aardgas wordt momenteel al regionaal gestimuleerd met subsidies op de aanschaf van aardgasauto's, wagenparkscans en het realiseren van aardgasvulpunten. OV-bussen gaan zeker op aardgas rijden en RegioTaxi mogelijk ook.

Hoofdstuk 5 Energiezuinige gebouwde omgeving

5.1 Uitgangspunten

Gemeente Leidschendam-Voorburg hanteert de volgende uitgangspunten:

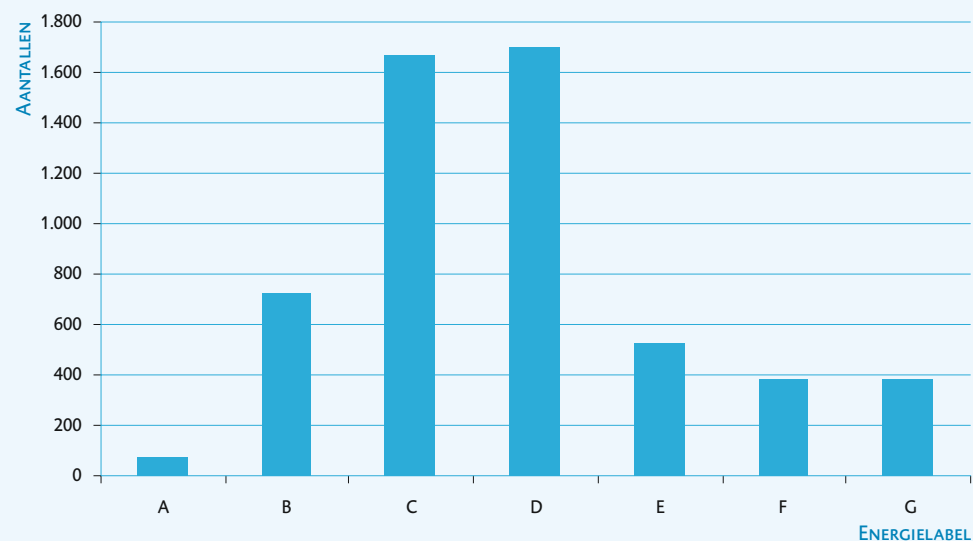
- ▶ De gemeente kiest voor een integrale woonkwaliteit. Naast energiebesparing betekent dit bijvoorbeeld ook meer comfort in de woningen en een gezond binnenklimaat. Energiebesparing mag nooit ten koste gaan van de gezondheid van bewoners en de gemeente blijft daarom het belang van goede ventilatie benadrukken. Voor de grotere projecten vindt toetsing plaats met het instrument GPR Gebouw waarmee de duurzaamheidskwaliteit kan worden bepaald.
- ▶ Alle nieuwbouwwoningen zijn minimaal 10% energiezuiniger dan de EPC-norm in het Bouwbesluit voorschrijft. Woningen worden flexibel gebouwd met het idee dat deze op termijn energieneutraal moeten worden. Zo kan worden besloten om de woningen geschikt te maken voor latere toepassing van zonne-energie of lage temperatuur verwarming.
- ▶ De gemeente drukt de CO₂-reductie bij (vervangende) nieuwbouw vanaf 200 woningen en herstructurering uit in de Energie Prestatie op Locatie (EPL). Bouwen volgens de minimumeisen levert bij nieuwbouw een EPL van 6,6 op, een energieneutrale locatie levert een EPL van 10 op. Voor alle nieuwe bouwprojecten met meer dan 200 woningen wordt, afhankelijk van de locatie en het type bouwproject, een minimale EPL gerealiseerd van 7,0 tot 8,0 (dit is tevens een regionale ambitie)⁶⁾. Bij renovatie wordt ingezet op een minimale EPL van 5,5. Met de woningbouwcorporaties worden daartoe energie-prestatieafspraken gemaakt.
- ▶ De gemeente organiseert wijkgerichte acties waarbij bewoners worden geholpen met het besparen van energie en het opwekken van duurzame energie. Met woningbouwcorporaties worden afspraken gemaakt om de gemiddelde energetische kwaliteit en de binnenmilieukwaliteit van de corporatiewoningen, uitgedrukt in het energielabel, te verhogen met gemiddeld 2% per jaar.

5.2 Projecten

BESPARENDE MAATREGELEN

Om te voorkomen dat de CO₂-uitstoot verder stijgt, wordt energiezuinig gebouwd. Energie maakt integraal onderdeel uit van planvorming rondom alle grote bouwprojecten. Bovenstaande uitgangspunten worden hierbij gehanteerd. Het streven is altijd de hoogst haalbare EPL binnen de gestelde kaders voor het project.

GRAFIEK 2 ENERGIELABELS VAN DE TWEE IN LEIDSCHENDAM-VOORBURG
ACTIEVE WONINGBOUWCORPORATIES

6) Wanneer nieuwbouw vanaf 200 woningen of herstructurering gecombineerd kan worden met (een onderdeel van) een regionaal warmtenet, wordt ingezet op een minimale EPL van 8,0 tot 9,0 afhankelijk van de locatie en het type bouwproject.

Het gemiddelde energielabel van de huidige woningen van de woningbouwcorporaties in Leidschendam-Voorburg ligt tussen het C en D-niveau.

Via SLOK-project 8: “Energieprestatie-afspraken met woningbouwcorporaties”⁷⁾ zullen op regionaal niveau prestatie-afspraken worden vastgelegd tussen Stadsgewest Haaglanden en de Vereniging van Sociale Verhuurders Haaglanden om tot betere energielabels voor de huurwoningen te komen. De gemeente Leidschendam-Voorburg neemt de afspraken op lokaal niveau over.

Herstructurering van woonwijken biedt kansen om de energieprestatie van deze wijken aanzienlijk te verbeteren. Zo is in de wijk Prinsenhof veel geïnvesteerd in energiebesparende maatregelen en duurzame energietechnieken. De wijk heeft hiermee een EPL-score behaald van 5,8 hetgeen zeer hoog is voor renovatie.

In SLOK-project 12: “Energievisie Voorburg Noord” zal ook voor deze woonwijk een energievisie worden opgesteld waarbij zowel particulieren, particuliere VVE’s als woningbouwcorporaties ondersteund worden om energie te besparen.

Naast dit project dat zich op Voorburg Noord richt zijn er nog vier SLOK-projecten die zich richten op particulieren, particuliere VVE’s en woningbouwcorporaties:

- Project 10 ”Vervolg Wonen ++ wijkgericht”.
- Project 13 ”Communicatietraject huurders en energiebesparing”.
- Project 14 ”Duurzame energiecampagne Leidschendam”.
- Project 15 ”Energiebesparing bij de minima”.

Bij monumenten is het vaak lastig om energie te besparen. Monumenten zijn vaak niet energiezuinig terwijl ze een lange levensduur hebben. Regelgeving en monumenteisen vormen een belemmering voor duurzame investeringen. Met SLOK-project 11 “Monumenten en energiebesparing” zal voor 5% van de monumenten in Leidschendam-Voorburg een energieadvies met energielabel worden gemaakt. De doelen zijn het inzichtelijk maken van de mogelijkheden en het opstellen van factsheets die ook voor andere monumenten bruikbaar zijn.

Bewoners van Leidschendam-Voorburg kunnen zelf een belangrijke bijdrage leveren aan het verminderen van de CO₂-uitstoot in de gebouwde omgeving. In de financiële paragraaf wordt nader ingegaan op de wijze waarop particuliere investeringen in energiebesparende maatregelen en duurzame energie zoals zonnepanelen gericht worden gestimuleerd.

ONDERSTEUNENDE MAATREGELLEN

Via het regionale SLOK-project 6: “opzet EPC-monitoring” wordt nagegaan hoe het staat met de naleving van de Energie Prestatie Norm door de bouwende partijen in de regio Haaglanden. Door toetsing op de EPC-berekeningen en op de bouwplaats op een tiental locaties in de regio wordt inzicht verkregen of de bouwpraktijk aansluit bij de theorie en/of een structurele intensievere handhaving op dit punt gewenst is.

7) De woningbouwcorporaties in Leidschendam-Voorburg hebben via de koepelorganisatie Aedes ook een klimaatconvenant afgesloten met het rijk.

Hoofdstuk 6 Duurzame bedrijven

6.1 Uitgangspunten

Gemeente Leidschendam-Voorburg hanteert de volgende uitgangspunten:

- ▶ De gemeente Leidschendam-Voorburg kiest voor een combinatie van het handhaven van de energie-eisen uit de Wet Milieubeheer en een meer stimulerende aanpak. De gemeente zal zelf maatregelen uitvoeren die in 10 jaar zijn terugverdiend en stimuleert bedrijven om dit ook te doen.
- ▶ De gemeente Leidschendam-Voorburg gaat in Stompwijk samenwerken met de ondernemers om minimaal 4% energie te besparen en/of duurzame energie op te wekken in het herstructureringsproject glastuinbouw.
- ▶ Door het koppelen van functies kan de CO₂-uitstoot worden gereduceerd. Zo wordt gezocht naar mogelijkheden om reststromen van bedrijven in te zetten voor de energievoorziening van gebouwen of voor productieprocessen van andere bedrijven. Hierbij kan worden gedacht aan collectieve systemen als koude-/warmte-opslag. Kleinschalige toepassing van duurzame energie door bedrijven zelf, bijvoorbeeld zonne-energie of kleine windturbines, wordt gestimuleerd.
- ▶ Voor het winkelcentrum Leidsenhage wordt ingezet op minimaal 2% energiebesparing door een combinatie van duurzame innovatie en gedragsverandering.
- ▶ De Wet Milieubeheer stelt dat alle maatregelen die binnen vijf jaar kunnen worden terugverdiend uitgevoerd moeten worden.

6.2 Projecten

De instrumenten vergunningverlening en handhaving kunnen een belangrijke ondersteunende functie hebben bij het terugdringen van het energieverbruik bij bedrijven. De eis uit de Wet Milieubeheer om alle maatregelen met een terugverdientijd tot 5 jaar uit te voeren, wordt als standaard gehanteerd voor alle bedrijven.

Kennis over energiebesparing, duurzame energie en reductie van CO₂ en overige broeikasgassen kan door ondernemers worden opgedaan tijdens reguliere bezoeken van de gemeente en via deelname aan projecten over duurzaam ondernemen.

Via het regionale SLOK-project 17 “Handhaving dagafdekking koel- en vriesmeubelen bij supermarkten” wordt het energieverbruik bij supermarkten teruggedrongen. Door dit regionaal op te pakken wordt concurrentievervalsing tegengegaan.

Met het regionale SLOK-project 18 “Onnodige verlichting en open deur politiek” wordt op uniforme wijze ingezet op het terugdringen van overbodige verlichting zoals reclame in de nachtperiode en energieverspilling via open winkeldeuren en luchtgordijnen.

Momenteel wordt de Gebiedsvisie Leidsenhage ontwikkeld. In SLOK-project 19 “Energieonderzoek winkelcentrum Leidsenhage” wordt in beeld gebracht welke kansen er zijn om een energiezuinig en duurzaam winkelcentrum te krijgen. Hierbij wordt zowel gekeken naar de bestaande bouw als naar de (her)ontwikkelingen die uit de gebiedsvisie naar voren komen. Dit project staat in relatie met het project duurzame stedelijke distributie (hoofdstuk 4).

Hoofdstuk 7 Klimaatbestendige leefomgeving

7.1 Uitgangspunten

Gemeente Leidschendam-Voorburg hanteert de volgende uitgangspunten:

- ▶ Nieuwe gebouwen worden klimaatbestendig gebouwd. Dat betekent dat de gebouwen voorbereid zijn op hogere temperaturen, bijvoorbeeld door extra isolatie, zonwering of energiezuinige koeling. Bij renovatie wordt ook bestaande woningbouw voorbereid op het veranderende klimaat.
- ▶ De gemeente Leidschendam-Voorburg wil een groene woongemeente zijn. Uitgangspunt is het bestaande groen zoveel mogelijk te behouden en realisatie van nieuw groen waar mogelijk. Groen zorgt voor een prettige leefomgeving en biedt kansen voor recreatie. Daarnaast heeft groen een positieve invloed op de gezondheid van de omwonenden, de leefbaarheid in de wijk en het milieu.
- ▶ De gemeente blijft zich stevig inzetten voor verdere verbetering van waterberging.

7.2 Projecten

GROEN

Op dit moment is de gemeente bezig met het opstellen van een groenstructuurplan. Hierin wordt aangegeven welk groen van belang is in de gemeente en waar het groen versterkt dient te worden. Tevens wordt aangegeven hoe er bij (bouw)plannen en herstructureringen moet worden omgegaan met het groen. Groen levert op verschillende gebieden een positieve bijdrage:

GEZONDHEID

Groen biedt ontspanning en vermindert stress. Slim ingerichte, groene wijken zorgen ervoor dat bewoners meer bewegen. Vooral kinderen spelen vaker buiten als er groen in hun omgeving is. Dat kan zorgen voor vijftien procent minder overgewicht. Bovendien is het goed voor hun sociale ontwikkeling. Gerichte beplanting kan helpen fijnstof te filteren en de luchtkwaliteit van de stedelijke omgeving te verbeteren. Dit vermindert problemen aan de luchtwegen. Uitzicht op groen verlaagt het aantal opnamedagen in ziekenhuizen. Tot slot is het aandeel mensen dat zich ongezond voelt in een sterk bebouwde woonomgeving meer dan anderhalf maal zo groot als in een groene woonomgeving. Er is een aantoonbaar positief verband tussen de hoeveelheid groen in de leefomgeving en het welbevinden van mensen.

LEEFBAARHEID

Een groene woonomgeving biedt ontmoetingsplekken voor buurtbewoners. Door het onderlinge contact tussen buurt- en stadsbewoners verbetert de sociale samenhang van een wijk. Het groen op zo'n 150 tot 300 meter van huis is het meest belangrijk voor het buurtgevoel. In dergelijke parken kom je elkaar vaker tegen dan in een groot stadspark, waardoor je uiteindelijk ook eerder met elkaar aan de praat raakt. Naast een aantrekkelijke, gebruiksvriendelijke inrichting en goede bereikbaarheid, zijn beheer en onderhoud hierbij van cruciaal belang.

MILIEU

Bomen en planten zetten CO₂, dat mede verantwoordelijk is voor de klimaatverandering, om in zuurstof. Daarnaast dempt groen de temperatuurverschillen in de stad en verbetert zo het stadsklimaat. Een groene omgeving heeft meer capaciteit voor waterberging en zuivert tegelijkertijd het water dat terechtkomt in singels en sloten. Dit heeft een positieve invloed op de benodigde capaciteit van het rioolstelsel in een wijk. Hoe geleidelijker het water afgevoerd wordt na zware regenbuien, hoe minder groot de capaciteit van het riool hoeft te zijn. De functie van het vertraagd afvoeren van het regenwater is, met de verwachte zwaardere buien in de toekomst, van groot belang.

Daarnaast kunnen planten op daken en tegen gevels de isolatie van de woningen verbeteren en zo het energieverbruik verminderen. Groen vermindert geluidsoverlast en biedt een vestigings- en schuilplaats voor de flora en fauna. Dit is van groot belang voor de soortenrijkdom en vitaliteit van de flora en fauna en de daarmee gepaard gaande vatbaarheid voor ziektes, waardoor een groot deel van het groen in korte tijd verloren kan gaan.

WATER

De gemeente Leidschendam-Voorburg heeft al een aantal maatregelen genomen om de effecten te voorkomen die kunnen ontstaan door de stijgende zeespiegel en toenemende neerslag. In 2007 is het Gemeentelijke Waterplan Leidschendam-Voorburg⁸⁾ vastgesteld, waarin een overzicht is opgenomen van maatregelen die noodzakelijk zijn om het watersysteem in Leidschendam-Voorburg op orde te krijgen. Deze maatregelen worden komende jaren uitgevoerd. Inmiddels zijn al diverse maatregelen uitgevoerd ter verbetering van de waterberging. Bij molen De Vlieger is veel extra water gerealiseerd en in en rondom de Prinsenhof zijn waterpartijen met natuurvriendelijke oevers aangelegd. Voor verdere informatie wordt verwezen naar het waterplan zelf.

KLIMAATBESTENDIG BOUWEN

De vraag naar koeling zal toenemen bij een warmer klimaat. Het is belangrijk om daar in een vroeg stadium rekening mee te houden, aangezien de gebouwen die op korte termijn worden gebouwd er over 30 jaar ook nog staan. Koeling op de traditionele manier kost veel energie. Een energiebesparende techniek om te koelen is koude-/warmte-opslag (KWO). Woningen volgens het concept passiefhuis⁹⁾ zijn zo goed geïsoleerd, dat koeling niet meer nodig is. Tenslotte kan worden gedacht aan toepassing van vegetatiedaken en gevelbegroeiing. De gemeente Leidschendam-Voorburg werkt aan proefprojecten om klimaatbestendig te bouwen (bijvoorbeeld Kulturhus) of te renoveren en zal dit zo veel mogelijk gaan integreren in het ruimtelijke proces. Zo zouden bijvoorbeeld stimuleringsgelden zoals ISV-gelden of grondonderhandelingen ingezet kunnen worden om klimaatbestendig bouwen te bevorderen.

8) "Water verbindt en geeft kleur aan je Stad", waterplan Leidschendam-Voorburg 2007-2015.

9) Een passiefhuis is zeer goed geïsoleerd en voorziet in zijn eigen energie.

Hoofdstuk 8 Communicatie

8.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de uitgangspunten voor communicatie en educatie rondom de onderwerpen energiebesparing en duurzame energie besproken. Communicatie ondersteunt projecten en maatregelen die de gemeente op het gebied van energie uitvoert en draagt bij aan de kennis en houding van de doelgroepen. Educatie brengt kennis bij en leert mensen op een bepaalde manier handelen en is daarmee een goed middel om in te zetten voor gedragsverandering. Daarom heeft dit hoofdstuk niet alleen betrekking op communicatie maar ook op educatie. Bij de uitvoering van concrete projecten wordt (waar nodig) een apart communicatieplan geschreven. Al deze communicatieplannen sluiten aan bij de uitgangspunten voor communicatie zoals beschreven in dit hoofdstuk.

8.2 Met wie praten we?

PRIMAIR

- ▶ Bestuurders, directie en ambtenaren van de gemeente Leidschendam-Voorburg.
- ▶ Inwoners en bedrijven.
- ▶ Scholen (leerlingen/studenten en docenten) voor basis- en voortgezet onderwijs, MBO en HBO.

SECUNDAIR

Diverse overheden, zoals de provincie Zuid-Holland, SenterNovem en het ministerie van VROM, Stadsgewest Haaglanden, woningbouwcorporaties en marktpartijen.

Met de Haagse Hogeschool is in 2008 voor het eerst samengewerkt op het gebied van Duurzaam Bouwen. Door kennisuitwisseling krijgen de studenten meer praktijkervaring en kan de gemeente haar Duurzaam Bouwen op een hoger uitvoeringsniveau krijgen door verfrissende nieuwe ideeën.

8.3 Wat willen we bereiken?

BESTUURDERS, DIRECTIE EN AMBTENAREN

- ▶ Bestuurders, directie en ambtenaren van de gemeente Leidschendam-Voorburg weten dat de gemeente werkt aan een Regionale Routekaart Klimaatneutraal.
- ▶ Bestuurders en directie zijn zich bewust van hun belangrijke voorbeeldfunctie en zij zien in dat ook hun eigen energiebesparend handelen bijdraagt aan de klimaatdoelstellingen van Leidschendam-Voorburg.
- ▶ Ambtenaren zijn zich bewust dat ook hun eigen energiebesparend handelen bijdraagt aan de klimaatdoelstellingen van Leidschendam-Voorburg.

INWONERS

- ▶ Inwoners zijn zich bewust van de klimaatverandering en begrijpen dat een hoog energiegebruik hier een negatieve invloed op heeft. Ze zien in dat ze zelf kunnen bijdragen aan het tegengaan van de klimaatverandering door energie te besparen (in huis en vervoer) en dat energie besparen ook andere voordelen oplevert (zoals financieel voordeel, opbouwen van conditie en vergroten van het comfort).

BEDRIJVEN

- ▶ Leidschendam-Voorburgse bedrijven zien de noodzaak in van energiebesparende maatregelen (sense of urgency) maar zeker ook de kansen die dat biedt (sense of opportunity): onder andere kostenreductie, concurrentievoordeel en versterking van het imago/maatschappelijke verantwoordelijkheid.

SCHOLEN

- ▶ Docenten zien het belang in om hun leerlingen/studenten de gevolgen van klimaatverandering bij te brengen, omdat zij in de toekomst de maatschappij vormen. Leerlingen/studenten leren

spelenderwijs hoe ze zelf energie kunnen besparen en opwekken. Kinderen kunnen ook hun ouders weer beïnvloeden als ze opdrachten mee naar huis krijgen om bijvoorbeeld hun thuissituatie te beoordelen op energiezuinigheid en energiezuinig gedrag.

8.4 Wat is de boodschap?

DOELGROEP BESTUURDERS, DIRECTIE EN AMBTENAREN

Het klimaat verandert en energiekosten stijgen. Gelukkig kunnen we er ook allemaal iets aan doen: met energiebesparing en duurzame energie. De gemeente Leidschendam-Voorburg vindt dat zij het goede voorbeeld moet geven. Leidschendam-Voorburg koopt daarom eerlijk en groen in, neemt energiebesparende maatregelen voor de gemeentelijke gebouwen en bekijkt hoe zij duurzame energie kan opwekken om eigen gebouwen van energie te voorzien. Door energie te besparen bespaart de gemeente ook geld.

DOELGROEP INWONERS

Het klimaat verandert. Gelukkig kunnen we er ook allemaal iets aan doen: met energiebesparing. Door energie te besparen gaat het comfort in huis omhoog, bespaar je geld en werk je aan je conditie, wanneer je bijvoorbeeld vaker de fiets neemt in plaats van de auto.

DOELGROEP BEDRIJVEN

Het klimaat verandert. Gelukkig kunnen we er ook allemaal iets aan doen: met energiebesparing. Door energie te besparen, bespaart u geld, werkt u aan uw imago en neemt u maatschappelijke verantwoordelijkheid. De gemeente Leidschendam-Voorburg stimuleert, faciliteert en brengt u in contact met andere partijen om te werken aan energiebesparing in uw bedrijfsvoering en uw vervoersmanagement.

DOELGROEP SCHOLEN

Het klimaat verandert. Gelukkig kunnen we er ook allemaal iets aan doen: met energiebesparing. Door energie te besparen zorgen we voor een gezondere leefomgeving voor onze kinderen, bespaart de school energiekosten en verbetert het binnenklimaat op school. Door het fietsen naar school te stimuleren, werken kinderen aan hun conditie en wordt het aantal autokilometers teruggedrongen. Dit heeft een positief effect op onder andere het klimaat en de luchtkwaliteit.

8.5 Hoe gaan we de boodschap vertellen?

Door samen te werken met partners als scholen, instellingen, bedrijven en corporaties kan de transitie naar een CO₂-neutrale regio worden ingezet. De gemeente is hierin één van de spelers. Communicatie is daarom in eerste instantie gericht op het vinden van partners met wie de gemeente samen wil optrekken om de klimaatdoelstellingen van Leidschendam-Voorburg te realiseren. Deze partners kunnen bovendien helpen om de boodschap en educatie over energiebesparing en de inzet van duurzame energie te vertellen.

Daarnaast is de communicatie gericht op educatie van de gemeente en partners over hoe inwoners en ondernemers zelf energie kunnen besparen en wat hun dat oplevert.

MANIER WAAROP

De gemeente Leidschendam-Voorburg geeft objectieve informatie en maakt zowel bedrijven als inwoners attent op de noodzaak om iets te doen aan de klimaatverandering. De gemeente doet dit door energiebesparing en duurzame energie te stimuleren (door kennis en ervaring beschikbaar te stellen aan bedrijven en andere overheden). Daarnaast laat Leidschendam-Voorburg op een positieve manier zien wat het werken aan energiebesparing voor de doelgroepen kan opleveren (financieel voordeel, comfort verhoging, verbeteren conditie) door voorbeelden en tips van energiebesparing op een aansprekende manier beschikbaar te stellen. Daarnaast door energie besparen leuk te maken door bijvoorbeeld een wedstrijdelement aan communicatieacties te verbinden, waardoor mensen/bedrijven/scholen ook iets gaan doen.

INSPLEN OP ANDERE COMMUNICATIEMOMENTEN

De gemeente Leidschendam-Voorburg maakt gebruik van momenten waarop zij de aandacht heeft van de doelgroepen. Bijvoorbeeld via het welkomstpakket voor nieuwe bewoners, in speeches over gerelateerde onderwerpen en bij de nieuwbouw-renovatieprojecten, zoals de nieuwbouw in Damcentrum en project Prinsenhof, maar ook bij landelijke evenementen zoals de Week van de Vooruitgang, Warme truiendag en de boomplantdag.

Hoofdstuk 9 Financiën

9.1 Inleiding

In dit Klimaatplan wordt een aantal maatregelen voorgesteld om energiebesparing en een vergroting van het aandeel duurzame energie te stimuleren. Deze maatregelen komen doelgroepgewijs en in de tijd uitgezet terug in drie, in ambities, benodigde middelen en gemeentelijke inspanningsverplichting oplopende scenario's. De middelen zijn met name gericht op de doelgroepen woningen, bedrijven en gemeentelijke gebouwen, inclusief scholen.

Door het inzetten van gelden voor het klimaatplan bevordert de gemeente dat particulieren, bedrijven en de gemeente zelf daadwerkelijk klimaatgericht handelen. De toegekende SLOK gelden kunnen alleen worden ingezet op planvorming, adviesuren en studies. Via de verschillende ambitieniveaus kan de gemeente gericht materiële investeringen stimuleren of zelf doen. De gemeente richt zich daarbij op alle doelgroepen.

9.2 SLOK-projecten

In de onderstaande tabel staat een overzicht van de ingediende SLOK-projecten. Het Rijk geeft de gemeente in het kader van Stimuleringsregeling Lokale Klimaatinitiatieven (SLOK) voor de komende 4 jaar subsidie. Deze subsidie is bedoeld voor advies, communicatie en educatie. Het gaat om een subsidiebedrag van in totaal €183.115,- dat inmiddels is toegekend door het ministerie van VROM.

TABEL 1 OVERZICHT SLOK-PROJECTEN

Projecten (regionale projecten staan cursief weergegeven)	Uurinzet gemeente (2009-2012)	Begrootte externe kosten in €
A Eigen gebouwen, installaties		
1 <i>Frisse en duurzame scholen</i>	300	10.000,-
2 <i>Verduurzamen gemeentelijke gebouwen</i>	300	10.000,-
3 <i>Nieuwbouw gemeentelijke gebouwen</i>	150	10.000,-
4 <i>Openbare verlichting en installaties</i>	150	1.500,-
5 <i>Inkoop van energiezuinige apparatuur (A-label)</i>	200	0,-
B Woningen		
6 <i>EPC-monitoring</i>	50	6.000,-
7 <i>Ruimte voor collectieve duurzame energie opties in bestemmings- en bouwplan (bijv. bedrijventerreinen)</i>	200	12.000,-
8 <i>Energieprestaties corporaties</i>	50	0,-
9 <i>Regionaal warmtenet</i>	200	2.500,-
10 <i>Vervolg wonen ++, wijkgericht</i>	100	6.000,-
11 <i>Monumenten en energiebesparing</i>	100	5.000,-
12 <i>Energievisie Voorburg Noord</i>	250	12.500,-
13 <i>Communicatietraject huurders en corporaties</i>	150	3.500,-
14 <i>Duurzame energiecampagne Leidschendam-Voorburg</i>	200	5.000,-
15 <i>Energiebesparing minima</i>	100	15.000,-
C Utiliteitsgebouwen		
16 <i>Voorbeeldproject Duurzaam Bouwen: Kulturhus</i>	100	0,-
D Bedrijven		
17 <i>Handhaving dagafdekking koel- en vriesmeubelen bij supermarkten</i>	400	0,-
18 <i>Onnodige verlichting en "open deur politiek"</i>	450	5.000,-
19 <i>Energievisie Leidsenhage</i>	200	26.000,-
20 <i>Vervolgonderzoek duurzame ontwikkeling kassengebied Stompwijk</i>	100	20.000,-
		10.000,-
E Verkeer en Vervoer		
21 <i>Verminderen uitstoot autogebruik</i>	150	10.000,-
F Grootschalige duurzame energie		
22 <i>Stimuleren duurzame energie middels kennisplatform</i>	110	5.000,-
23 <i>Koude-/Warmtebronnen en geothermie</i>	100	2.500,-
G Organisatieversterkende randvoorwaarden		
24 <i>Nulmeting energie en regionale CO₂-monitor</i>	50	0,-
25 <i>Regionale routekaart klimaatneutraal</i>	110	0,-
26 <i>Klimaatplan Leidschendam-Voorburg</i>	200	5.000,-
<i>Indexeringscorrectie CBS voor aantal inwoners</i>		615,-
Totaal	4.470	183.115,-

De in de bovenstaande tabel genoemde projectkosten worden gedekt door de toegekende SLOK-subsidie die met voorschotten via het gemeentefonds zullen worden uitbetaald. De genoemde personele inzet in de tabel is, naast de projectdoelen, de tegenprestatie die de gemeente Leidschendam-Voorburg moet leveren om voor de subsidie in aanmerking te komen. Indien van toepassing worden ook de ureninzet en bijdragen van Haaglanden als cofinanciering ingezet. De personele inzet wordt gedekt door de bestaande formatie voor klimaatbeleid of ingebed in de reguliere taken van de verschillende betrokken afdelingen.

9.3 Amendement raad

Bij de vaststelling van de begroting 2009 heeft de raad in een motie verzocht om verdere investeringen op het gebied van duurzaam milieubeleid. In de motie heeft de raad de volgende maatregelen voorgesteld:

1. Naast de energiebox voor minima eenmalig aan ieder huishouden de mogelijkheid te bieden om energiebesparende producten te bestellen om tot besparing van het energieverbruik te komen.
2. Actiever bijdragen aan een DE-beleid door het ondersteunen van de mogelijkheid om zonnepanelen of kleinschalige duurzame oplossingen te subsidiëren.
3. Het stimuleren van energiezuinig gebruik in winkelcentra.
4. Het onderzoeken van energiezuinige bevoorrading van winkels.

Aan de maatregelen genoemd onder punt 3 en 4 wordt invulling gegeven via de SLOK-projecten 18 en 19 respectievelijk de uitvoering van het actieplan Luchtkwaliteit.

Hieronder zijn voor de maatregelen 1 en 2 drie scenario's uitgewerkt waaruit de raad een keuze kan maken welk ambitieniveau zij voor ogen heeft op klimaatgebied. Wat betreft maatregel 1 zou het beschikbaar stellen van een energiebox of alternatief daarvan voor ieder huishouden leiden tot een investering van €1.300.000,- (circa 33.000 huishoudens, €40,- per energiebox).

SCENARIO'S IN OPLOPEND AMBITIENIVEAU

De drie hierna volgende scenario's zijn in ambitie, benodigde middelen en gemeentelijke inspanningsverplichting oplopend gepresenteerd. Steeds komen dezelfde maatregelen terug die al dan niet in meer geïntensiveerde vorm kunnen worden uitgevoerd. Het accent van het meest uitgebreide scenario ligt op de stimulering van energiebesparing bij particuliere woningen. Dit kan via woningbouwcorporaties of door een regeling open te stellen voor iedereen. Daarnaast is een extra maatregel, om de energiebesparing van de eigen gemeentelijke gebouwen te verbeteren, ten opzichte van scenario 1 en 2 toegevoegd.

SCENARIO 1: BASIS-SCENARIO 2009 TOT 2014

Tot en met 2013 wordt een bescheiden eerste stap gezet door met behulp van relatief eenvoudig uit te voeren maatregelen energie te besparen en het energiebewustzijn te vergroten. De voorgestelde projecten in het kader van SLOK worden gecontinueerd zonder extra stimuleringsmaatregelen van de gemeente voor particulieren. Een budget van €75.000,- wordt ingezet op een beperkt aantal energiescans bij bedrijven (€7.000,-) en op een pilot: het "fris", duurzaam en energiezuinig maken van één school (€68.000,-). Via dit scenario wordt slechts ingezet op het leggen van een (educatieve) basis voor de toekomstige generatie energiegebruikers. Als alternatief binnen dit scenario zou €75.000,- kunnen worden ingezet in de voorbereiding van de uitvoering van een stimuleringsregeling voor energiebesparende maatregelen bij particulieren. Dat wil zeggen dat een meerjarige regeling moet worden opgesteld. Dit vraagt echter een nadere ambtelijke uitwerking.

BASIS-SCENARIO

Kosten maatregel	2009	2010	2011	2012	2013
Stimuleringsmaatregel particuliere woningen	-	-	-	-	-
Quickscans energie bedrijven	7.000,-	7.000,-	7.000,-	7.000,-	7.000,-
Frisse, duurzame school	68.000,-	68.000,-	68.000,-	68.000,-	68.000,-
Totaal	75.000,-	75.000,-	75.000,-	75.000,-	75.000,-

BASIS-SCENARIO

Effectindicator	Streefwaarde 2009	Streefwaarde 2010	Streefwaarde 2011	Streefwaarde 2012	Streefwaarde 2013
Quickscans energie bedrijven	15	15	15	15	15
Aantal zonnepanelen (op scholen)	68	68	68	68	68

SCENARIO 2: GEMATIGD SCENARIO 2009 TOT 2014

Tot en met 2013 wordt een stimuleringsmaatregel voor particuliere woningen ingevoerd. Vanaf 2010 wordt jaarlijks via een op = op regeling € 175.000,- beschikbaar gesteld voor maatregelen van particulieren (inclusief uitvoeringskosten). De stimuleringsvorm vraagt nog om een nadere uitwerking in 2009 waarvan een communicatiecampagne (en ontwikkeling website) deel uitmaakt. De campagne kan naar verwachting eind 2009 starten. In het kader van het Energiebesparingsconvenant MKB worden quickscans energie voor bedrijven aangeboden. Daarnaast wordt fors ingezet op het thema "fris", duurzaam en energiezuinig maken van een aantal nader te selecteren scholen.

GEMATIGD-SCENARIO

Kosten maatregel	2009	2010	2011	2012	2013
Stimuleringsmaat-regel particuliere woningen	0	175.000,-	175.000,-	175.000,-	175.000,-
Quickscans energie bedrijven	25.000,-	25.000,-	25.000,-	25.000,-	25.000,-
Frisse, duurzame scholen	125.000,-	125.000,-	125.000,-	125.000,-	125.000,-
Totaal	150.000,-	325.000,-	325.000,-	325.000,-	325.000,-

GEMATIGD-SCENARIO

Effectindicator	Streefwaarde 2009	Streefwaarde 2010	Streefwaarde 2011	Streefwaarde 2012	Streefwaarde 2013
Aantal huishoudens dat energiebesparende maatregelen neemt	pm	pm	pm	pm	pm
Quickscans energie bedrijven	60	60	60	60	60
Aantal zonnepanelen (op scholen)	125	125	125	125	125
Aantal geplaatste zonnepanelen (overig) ¹⁰⁾	0	230	230	230	230
Opplussen gemeentelijke gebouwen ¹¹⁾	0	0	0	0	0

10) Gebaseerd op maximaal 25% bijdrage gemeente.

11) Er zijn 9 gemeentelijke gebouwen die een slechter energielabel hebben dan het B-label.

SCENARIO 3: UITGEBREID SCENARIO 2009 TOT 2014

Tot en met 2013 wordt geïnvesteerd in klimaatbeleid door het instellen van een stimuleringsmaatregel voor particuliere woningen. Hierbij wordt jaarlijks € 300.000,- beschikbaar gesteld. Net als bij scenario 2 wordt dit bedrag jaarlijks via een op = op regeling beschikbaar gesteld. Er wordt een begin gemaakt met het verkrijgen van een hoger energielabel van gemeentelijke gebouwen door besparende maatregelen. In het kader van het Energiebesparingsconvenant MKB bedrijven worden quickscans energie voor bedrijven aangeboden. Daarnaast wordt fors ingezet op het thema "fris", duurzaam en energiezuinig maken van een aantal nader te selecteren scholen.

UITGEBREID-SCENARIO

Kosten maatregel	2009	2010	2011	2012	2013
Stimuleringsmaatregel particuliere woningen	0	300.000,-	300.000,-	300.000,-	300.000,-
Quickscans energie bedrijven	25.000,-	25.000,-	25.000,-	25.000,-	25.000,-
Opplussen eigen gemeentelijke gebouwen	50.000,-	50.000,-	50.000,-	50.000,-	50.000,-
Frisse, duurzame scholen	125.000,-	125.000,-	125.000,-	125.000,-	125.000,-
Totaal	200.000,-	500.000,-	500.000,-	500.000,-	500.000,-

UITGEBREID-SCENARIO

Effectindicator	Streefwaarde 2009	Streefwaarde 2010	Streefwaarde 2011	Streefwaarde 2012	Streefwaarde 2013
Aantal huishoudens dat energiebesparende maatregelen neemt	pm	pm	pm	pm	pm
Quickscans energie bedrijven	60	60	60	60	60
Aantal zonnepanelen (op scholen)	125	125	125	125	125
Aantal geplaatste zonnepanelen (overig)	0	400	400	400	400
Opplussen gemeentelijke gebouwen	1	1	1	1	1

De gemeenteraad van Leidschendam-Voorburg heeft gekozen om het uitgebreide scenario uit te voeren.

Bijlage B 1 Klimaatbeleid

Internationaal beleid

KYOTO

Het Kyoto protocol ontstond in 1997, maar het Kyoto protocol is uiteindelijk op 16 februari 2005 officieel in werking getreden. In het Kyoto protocol is afgesproken dat de industrielanden de uitstoot van broeikasgassen in de periode 2008-2012 met gemiddeld 5,2 procent moeten verminderen ten opzichte van 1990. De reductieverplichtingen wisselen van land tot land. Voor Nederland geldt dat in 2012 de uitstoot 6% lager moet zijn dan in 1990.

BALI ACTION PLAN

In december 2007 zijn de 180 VN-landen het in Bali eens geworden over het 'Bali Action Plan'. In dit plan zijn afspraken gemaakt over vier onderwerpen: het terugdringen van de uitstoot van broeikasgassen (mitigatie), aanpassing aan klimaatverandering (adaptatie), technologische samenwerking en financiële steun. Er zijn nog geen getallen genoemd over hoe snel die reductie in broeikasgasuitstoot moet plaatsvinden. Wel wordt de noodzaak erkend van drastische reducties voor alle ontwikkelde landen, inclusief de VS en de ontwikkelingslanden. Het 'Action Plan' moet leiden tot bindende afspraken in december 2009 in Kopenhagen.

EUROPESE AFSPRAKEN

Europese regeringsleiders hebben in maart 2007 afspraken gemaakt om klimaatverandering af te remmen. De Europese Unie (EU) heeft de doelstelling vastgelegd om de uitstoot van broeikasgassen in 2020 met minimaal 20% te verlagen ten opzichte van 1990. Als grote staten zoals Amerika, China en India ook bereid zijn tot harde afspraken, overweegt de EU zelfs deze doelstelling te verhogen tot 30% verlaging. Daarnaast wil de commissie 20% energie besparen ten opzichte van 1990 en moet het aandeel duurzame energie en groene energiebronnen omhoog tot 20% in 2020. Biobrandstoffen moeten in 2020 minimaal 10% uitmaken van de transportbrandstoffen.

Nationaal beleid

SCHOON EN ZUINIG

In het coalitieakkoord van het kabinet is het werkprogramma 'Schoon en Zuinig' aangekondigd. Het werkprogramma 'Schoon en Zuinig: Nieuwe energie voor het klimaat' beschrijft de manier waarop Nederland in 2020 over een van de meeste efficiënte en schone energievoorzieningen van Europa kan beschikken. In het werkprogramma 'Schoon en Zuinig' van het kabinet zijn de klimaatdoelstellingen uitgewerkt. De volgende doelen staan hierbij centraal:

- ▶ Een reductie van de uitstoot van broeikasgassen van 30% in 2020 ten opzichte van 1990.
- ▶ Het gaat dan zowel om CO₂ als overige broeikasgassen, zoals lachgas (N₂O) en methaan (CH₄);
- ▶ Elk jaar daalt het energieverbruik met 2% ten opzichte van het jaar ervoor;
- ▶ Een aandeel van hernieuwbare energiebronnen van 20% in 2020.

KLIMAATAKKOORD GEMEENTEN EN RIJK

De ambitieuze doelstelling uit het werkprogramma 'Schoon en Zuinig' vraagt om een gezamenlijke aanpak van Rijk en gemeenten. Met de Vereniging van Nederlandse gemeenten (VNG) is daarom een bestuursakkoord gesloten, het 'Klimaatakkoord Gemeenten en Rijk 2007-2011'. Het klimaatakkoord heeft de landelijke doelstellingen overgenomen en kent de volgende concrete doelen:

- ▶ Duurzame overheid: In het kader van de voorbeeldfunctie van rijk en gemeenten streven beiden naar klimaatneutrale huisvesting en organisatie en duurzaam inkopen. Het rijk streeft naar 100% duurzaam inkopen in 2010 en gemeenten streven naar 75% duurzaam inkopen in 2010 en 100% in 2015.

- ▶ Duurzame energieproductie: Gemeenten en het rijk streven naar vergroting van het aandeel duurzame energie van 20% in 2020. Dit betekent onder andere een verdubbeling van het aandeel windenergie op land in 2011 en het stimuleren van andere vormen van duurzame energie, zoals zonne-energie en biomassa.
- ▶ Schone en zuinige mobiliteit: Rijk en gemeenten streven naar vergroting van de verkrijgbaarheid van biobrandstoffen via nieuwe tankafleverpunten en alternatieve brandstoffen langs snelwegen en in gemeenten. Een ander belangrijk punt betreft het opnemen van goede milieuvorwaarden bij concessieverlening aan openbaar vervoersbedrijven.
- ▶ Energiezuinige gebouwde omgeving: Rijk en gemeenten streven naar klimaatneutrale nieuwbouw in 2020. Hiervoor dient het energieverbruik in woningen en andere gebouwen in 2020 met 50% te zijn verlaagd. Het rijk zal dit proces stimuleren door steeds verdere aanscherping van de EPC-normstelling en/of afzonderlijke afspraken met het bedrijfsleven.
- ▶ Duurzame bedrijven: Gemeenten geven bij vergunningverlening en handhaving in het kader van de uitvoering van de Wet Milieubeheer prioriteit aan het aspect energiebesparing. Hierbij houden zij rekening met de deelname van bedrijven aan energieconvenanten. Het rijk stimuleert investeringen in semi-gesloten kassen en andere innovatieve energiesystemen in de glastuinbouw.
- ▶ Klimaatbestendige leefomgeving (adaptatie): Extreme weersomstandigheden (hitte, droogte, wateroverlast) zullen de komende jaren vaker voorkomen. Rijk en gemeenten brengen de komende vier jaar gezamenlijk de maatregelen, die noodzakelijk zijn voor een klimaatbestendige leefomgeving in kaart. In samenwerking tussen VNG en het ministerie VROM zal er nader onderzoek plaatsvinden naar de effecten van maatregelen op gebiedsniveau.

De gemeente Leidschendam-Voorburg heeft zich begin 2008 aangesloten bij dit bestuursakkoord.

BOUWBESLUIT

Nieuwbouwwoningen die op dit moment gerealiseerd worden, moeten aan het bouwbesluit voldoen en een EPC halen van 0,8. Zonder speciaal beleid zullen de nieuwbouwwoningen minimaal aan deze eis voldoen. De minister van VROM heeft aangekondigd dat zij voornemens is om de EPC verder aan te scherpen in 2011 naar 0,6 en in 2015 naar 0,4.

WET MILIEUBEHEER (VERRUIMDE REIKWIJDTE)

De Wet Milieubeheer schrijft voor dat bedrijven over een milieuvergunning moeten beschikken of een melding moeten doen. Onlangs is het activiteitenbesluit vastgesteld waarin algemene regels zijn opgenomen voor meldingsplichtige bedrijven. Uitgangspunt is dat bedrijven alle energiebesparende maatregelen moeten uitvoeren die binnen 5 jaar zijn terugverdiend. Voor bedrijven met een energieverbruik tussen de 50.000 en 200.000 kWh en tussen de 25.000 en 75.000 m³ gas geldt dat zij op termijn standaard maatregelen voor de branche moeten doorvoeren. Bedrijven die meer dan 200.000 kWh en 75.000 m³ gas verbruiken moeten een energiebesparingsplan maken.

NATIONAAL PROGRAMMA ADAPTATIE RUIMTE EN KLIMAAT

Het Nationaal Programma Adaptatie Ruimte en Klimaat (ARK) is in 2006 gestart. ARK is een programma voor en door verschillende partijen (Rijk, provincies, gemeenten, bedrijven, wetenschap, maatschappelijke organisaties), waarbij het Rijk de regie voert. Het doel van het programma ARK is het klimaatbestendig maken van de ruimtelijke inrichting van Nederland. Het gaat daarbij om thema's als waterbeheer en veiligheid, transport, elektriciteitsvoorziening, natuurbeheer en volksgezondheid. Het streven is om aanpassing aan klimaatverandering in 2015 integraal onderdeel te laten zijn van beleid. De strategie is gericht op de samenwerking tussen overheden, wetenschappelijke kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties en bedrijfsleven.

Regionaal

In het Regionaal Structuurplan Haaglanden 2020 zijn de doelstellingen uit het Klimaatakkoord doorvertaald naar de volgende doelstellingen:

- ▶ Er wordt binnen Haaglanden een afname van de CO₂-uitstoot in 2020 gerealiseerd van 30% ten opzichte van peiljaar 1990.
- ▶ Voor het jaar 2030 is de ambitie om de CO₂-uitstoot met 50% te reduceren ten opzichte van peiljaar 1990.
- ▶ In 2050 is Regio Haaglanden klimaatneutraal.

Beleid gemeente Leidschendam-Voorburg

Leidschendam-Voorburg is al enige jaren bezig met haar energiebeleid. De klimaatgerelateerde activiteiten hebben zich daarbij vooral gericht op interne milieuzorg en randvoorwaardenscheppende onderzoeken zoals de studies klimaatlandschap, energievisie Damcentrum, de Duurzame Energiescan en de analyse van mobiliteitsmanagement voor de eigen organisatie.

KLIMAATBELEID 2009-2012

In het uitvoeringsplan klimaatbeleid 2009-2012 (Bijlage B2) zijn de SLOK-projecten opgenomen op het gebied van woningbouw, duurzame energie en bedrijven. Het ministerie van VROM heeft subsidie toegekend voor de uitvoering van deze projecten. Deze projecten zijn vooral gericht op het initiëren en faciliteren van energiebesparing en energietransitie. Door de keuze van één van de klimaatscenario's in de financiële paragraaf geeft de gemeente een gerichte financiële impuls aan het behalen van de (regionale) klimaatdoelstellingen.

OVERIG BELEID

Energie- en klimaatbeleid ligt niet alleen vast in milieubeleid. Er is ook een duidelijke samenhang met beleidsplannen op andere thema's. Zo zijn in integrale beleidsstukken zoals de Woonvisie, het Waterplan Leidschendam-Voorburg en de nota Duurzaam Bouwen diverse doelen opgenomen over energiezuinige en duurzame woningbouw. De aanpassing aan klimaatverandering heeft een belangrijke plek in het waterplan en andere nota's rondom het waterbeleid. Daarnaast is in deze nota ook rekening gehouden met het beleid op diverse andere gerelateerde terreinen, waaronder economie, verkeer, accommodaties, inkoop en sociale zaken.

Bijlage B2 SLOK-projecten

Inleiding

De gemeente Leidschendam-Voorburg voert een actief energie- en klimaatbeleid. Dit is verwoord in het klimaatplan 2009-2020. De hoofdstrategie van het klimaatplan is het streven naar een drastische afname van fossiel energiegebruik en een toename van de toepassing van hernieuwbare energiebronnen als biomassa, wind, zon en geothermie (energietransitie). Deze hoofdstrategie is nader uitgewerkt in het in deze bijlage weergegeven klimaatuitvoeringsprogramma 2009-2013. Dit uitvoeringsprogramma bevat concrete projectplannen voor deze periode. Na deze periode moet een nieuw uitvoeringsprogramma worden gemaakt.

PROJECTBESCHRIJVINGEN

Bij de aanvraag van de SLOK is een keuze gemaakt voor een ambitieniveau per project. Bij de aanvraag is vermeld welke thema's en prestatievelen gekozen zijn. Binnen ieder prestatieveld bestond de mogelijkheid te kiezen voor drie ambitieniveau's: actief, voorlopend of innovatief. Hierbij wil actief zeggen dat is gekozen voor het minst ambitieuze niveau, terwijl het innovatieve niveau het meest ambitieuze niveau is. De prestatiekaart SLOK van SenterNovem zie bijlage B5 (pagina 56-59).

OVERZICHT SLOK-PROJECTEN

Projecten (regionale projecten staan cursief weergegeven)	Uurinzet gemeente (2009-2012)	Begroote externe kosten in €
A Eigen gebouwen, installaties		
1 <i>Frisse en duurzame scholen</i>	300	10.000,-
2 <i>Verduurzamen gemeentelijke gebouwen</i>	300	10.000,-
3 <i>Nieuwbouw gemeentelijke gebouwen</i>	150	10.000,-
4 <i>Openbare verlichting en installaties</i>	150	1.500,-
5 <i>Inkoop van energiezuinige apparatuur (A-label)</i>	200	0,-
B Woningen		
6 <i>EPC-monitoring</i>	50	6.000,-
7 <i>Ruimte voor collectieve duurzame energie opties in bestemmings- en bouwplan (bijv. bedrijventerreinen)</i>	200	12.000,-
8 <i>Energieprestaties corporaties</i>	50	0,-
9 <i>Regionaal warmtenet</i>	200	2.500,-
10 <i>Vervolg wonen ++, wijkgericht</i>	100	6.000,-
11 <i>Monumenten en energiebesparing</i>	100	5.000,-
12 <i>Energievisie Voorburg Noord</i>	250	12.500,-
13 <i>Communicatietraject huurders en corporaties</i>	150	3.500,-
14 <i>Duurzame energiecampagne Leidschendam-Voorburg</i>	200	5.000,-
15 <i>Energiebesparing minima</i>	100	15.000,-
C Utiliteitsgebouwen		
16 <i>Voorbeeldproject Duurzaam Bouwen: Kulturhus</i>	100	0,-
D Bedrijven		
17 <i>Handhaving dagafdekking koel- en vriesmeubelen bij supermarkten</i>	400	0,-
18 <i>Onnodige verlichting en "open deur politiek"</i>	450	5.000,-
19 <i>Energievisie Leidsenhage</i>	200	26.000,-
20 <i>Vervolgonderzoek duurzame ontwikkeling kassengebied Stompwijk</i>	100	20.000,-
		10.000,-
E Verkeer en Vervoer		
21 <i>Verminderen uitstoot autogebruik</i>	150	10.000,-
F Grootschalige duurzame energie		
22 <i>Stimuleren duurzame energie middels kennisplatform</i>	110	5.000,-
23 <i>Koude-/Warmtebronnen en geothermie</i>	100	2.500,-
G Organisatieversterkende randvoorwaarden		
24 <i>Nulmeting energie en regionale CO₂-monitor</i>	50	0,-
25 <i>Regionale routekaart klimaatneutraal</i>	110	0,-
26 <i>Klimaatplan Leidschendam-Voorburg</i>	200	5.000,-
<i>Indexeringscorrectie CBS voor aantal inwoners</i>		615,-
Totaal	4.470	183.115,-

PROJECT 1

FRISSE EN DUURZAME SCHOLEN

Subthema

A. Eigen gebouwen, voorzieningen, wagenpark, dienstreizen, woon-werkverkeer en inkoop:
Scholen, nieuw en bestaand

Prestatie	<p>Actief:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Energiebesparing 2% per jaar. ▶ 40 % opwekking duurzame energie. ▶ Realiseren van een met 20% verscherpte EPC bij nieuwbouw. ▶ Realiseren van een GPR van 7 en indien haalbaar 8.
Doelstelling van het project	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Verbeteren energieprestatie en het binnenmilieu van de bestaande scholen in Leidschendam-Voorburg. ▶ Opnemen extra energie- en binnenmilieueisen in programma's van eisen voor nieuwbouw en renovatie van schoolgebouwen.
Resultaten	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Verhoogde eisen voor energiebesparing en duurzame energie in programma's van eisen van nieuwe en bestaande schoolgebouwen. ▶ Plan van aanpak voor verbetering energieprestatie van bestaande scholen inclusief financieringsvoorstellen.
Regionale aanpak	Ja.
Uitvoerder/betrokken partijen (intern en extern)	<p>Gemeente (afdelingen Accomodaties; Projectenbureau en Jeugd, Onderwijs en Sport).</p> <p>Externe partijen:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ GGD Den Haag en Zuid-Holland West. ▶ Schoolbesturen binnen Haaglanden. ▶ SenterNovem. ▶ Externe adviesbureaus.
Begrootte uren	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Stadsgewest Haaglanden 500 uren. ▶ Gemeenten overleg met projectgroep en scholen 300 uur. ▶ GGD en schoolbesturen p.m.
Begrootte externe kosten	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Onderzoekskosten € 10.000,- voor pilotproject waarbij voor 1 of 2 scholen een verbeterplan wordt opgesteld. ▶ Voor de uitvoeringskosten wordt onderzocht of dit via de exploitatie kan of dat een klimaatfonds daarin een rol kan spelen.
Planning uitvoering	2009-2012.
Diversen	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Meer informatie is te vinden op de website www.frissescholen.nl van SenterNovem. ▶ De GGD Zuid-Holland West gaat een aantal scholen in onze gemeente onderzoeken in het kader van het project Frisse Scholen. De bevindingen van de GGD worden meegenomen in de programma's van eisen. ▶ Aandachtspunt: de eigendoms- en beheerverhouding: schoolbestuur is economisch eigenaar, gemeente is juridisch eigenaar. ▶ Aandacht voor voldoende bestuurlijk en politiek draagvlak bij gemeente, GGD en schoolbesturen. ▶ Het investeren in een frisse school leidt tot een voordeel op de exploitatielasten (lagere energiekosten) en lagere kosten voor het ziekteverzuim (beter binnenmilieu). ▶ Dit project wordt gekoppeld aan het leskistenprogramma.

PROJECT 2 "VERDUURZAMEN" GEMEENTELIJKE GEBOUWEN

Subthema A. Eigen gebouwen, voorzieningen, wagenpark, dienstreizen, woon-werkverkeer en inkoop: Verduurzamen gemeentelijke gebouwen.

Prestatie	Voorlopend: <ul style="list-style-type: none"> ▶ Energiebesparing 3% per jaar. ▶ 70% opwekking en/of inkoop van duurzame energie.
Doelstelling van het project	Bij bestaande gemeentelijke gebouwen in 4 jaar tijd zo veel mogelijk gebouwen zodanig energetisch verbeteren dat een energielabel van gemiddeld minimaal B wordt behaald.
Resultaten	Bij gemeentelijke gebouwen die een energielabel C of lager scoren worden maatregelen getroffen die leiden tot indeling in een betere klasse. Bijkomende voordelen zijn: <ul style="list-style-type: none"> ▶ Lagere energielasten. ▶ Vervullen voorbeeldfunctie. ▶ Verbetering comfort en gezondheid werknemers.
Uitvoerder/betrokken partijen (intern en extern)	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Gemeente (afdelingen Realisatie en Beheer, Interne Ondersteuning; Concerncontrol; Wonen, Voorzieningen en Leefbaarheid en Ruimtelijke Ontwikkeling). ▶ Extern adviesbureau (voor het labelen van gemeentelijke gebouwen).
Begrootte uren	300 uur voor alle afdelingen samen.
Begrootte externe kosten	Energielabelonderzoek gemeentelijke gebouwen: € 10.000,-.
Planning uitvoering	2009-2012.

PROJECT: 3 NIEUWBOUW GEMEENTELIJKE GEBOUWEN

Subthema A. Eigen gebouwen, voorzieningen, wagenpark, dienstreizen, woon-werkverkeer en inkoop: Nieuwbouw gemeentelijke gebouwen (Centrale huisvesting).

Prestatie	Actief: <ul style="list-style-type: none"> ▶ Realiseren van een met 20 % verscherpte EPC. ▶ Duurzaam bouwen, streefwaarde GPR in ieder geval 7 en indien haalbaar 8.
Doelstelling van het project	Voor nieuwbouw van gemeentelijke gebouwen verscherping EPC ten opzichte van de standaard EPC conform het Bouwbesluit.
Resultaten	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Gemeentelijke nieuwbouw met een goede energiestaat in de vorm van een met 20% verscherpte EPC in de programma's van eisen voor de nieuwbouw. ▶ Duurzame nieuwbouw, streefwaarde GPR>7. Mogelijke bijkomende voordelen: <ul style="list-style-type: none"> ▶ Verbetering van comfort en gezondheid. ▶ Lage exploitatielasten. ▶ Voorbeeldfunctie.
Uitvoerder/betrokken partijen (intern en extern)	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Gemeente (afdelingen Realisatie en Beheer; Interne Ondersteuning; Concerncontrol; Bestuurs- en Managementondersteuning; Wonen, Voorzieningen en Leefbaarheid en Ruimtelijke Ontwikkeling). ▶ Extern adviesbureau (voor EPC- en GPR berekeningen). ▶ Architect (voor het duurzaam ontwerp).
Begrootte uren	150 uur.
Begrootte externe kosten	€ 10.000,-.
Planning uitvoering	Afhankelijk van politieke besluitvorming over de centrale huisvesting.

PROJECT 4

OPENBARE VERLICHTING EN INSTALLATIES

Subthema

A. Eigen gebouwen, voorzieningen, wagenpark, dienstreizen, woon-werkverkeer en inkoop:
Openbare verlichting en installaties (verkeersregelinstallaties, pompen, gemalen en dergelijke).

Prestatie	Voorlopend: <ul style="list-style-type: none"> ▶ Energiebesparing 3 % per jaar. ▶ 70% opwekking en/of inkoop duurzame energie.
Doelstelling van het project	Verbetering en verduurzaming (incl. energetische kwaliteit) van de openbare verlichting en andere installaties in de grond-, weg- en waterbouw (GWW) tegen gelijkblijvende of lagere exploitatielasten.
Resultaten	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Inzicht in stand van zaken openbare verlichting en andere GWW-installaties. ▶ Beleidsplan openbare verlichting en andere GWW-installaties: formulering ambities ten aanzien van kwaliteit, gebiedsgerichte benadering waarbij voor openbare verlichting lichtsterkte is aangepast aan de functies van de omgeving. ▶ Beter openbare verlichting en andere GWW-installaties tegen gelijkblijvende of lagere exploitatiekosten. ▶ Inkoop van groene stroom voor openbare verlichting.
Regionale aanpak	Ja, maar inkoop groene stroom is een lokaal initiatief.
Uitvoerder/betrokken partijen	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Gemeente (afdelingen Realisatie en Beheer; Interne Ondersteuning; Financiën en Ruimtelijke Ontwikkeling). ▶ Stadsgewest Haaglanden. Externe partijen: <ul style="list-style-type: none"> ▶ Extern adviesbureau. ▶ Rijkswaterstaat. ▶ Politie. ▶ Provincie Zuid-Holland.
Begrootte uren	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Stadsgewest Haaglanden 8 uur. ▶ Gemeente 100 uur. ▶ Voor inkoop groene stroom 50 uur extra.
Begrootte externe kosten	Kosten adviseur ca. € 1.500,- per gemeente.
Planning uitvoering	2009-2011.

PROJECT 5

INKOOP VAN ENERGIEZUINIGE APPARATUUR (A-LABEL)

Subthema

A. Eigen gebouwen, voorzieningen, wagenpark, dienstreizen, woon-werkverkeer en inkoop:
inkoop van energiezuinige apparatuur (A-label).

Prestatie	Voorlopend: Energiebesparing 3 % per jaar.
Doelstelling van het project	Integratie van energiezorg in het gemeentelijk beleid voor duurzaam inkopen.
Resultaten	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Energiebesparing binnen de gemeentelijke organisatie door gebruik energiezuinige apparatuur. ▶ Directe en structurele milieuwinst door duurzaam inkopen. ▶ Een beter imago voor de gemeente door vervullen van de voorbeeldfunctie. ▶ Toegenomen ontwikkeling van duurzame producten door toegenomen vraag naar deze producten.
Regionale aanpak	Ja.
Uitvoerder/betrokken partijen	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Stadsgewest Haaglanden. ▶ Gemeente (afdeling Interne Ondersteuning, de Inkoopcoördinator; Ruimtelijke Ontwikkeling en Financiën). Externe partijen: <ul style="list-style-type: none"> ▶ Toeleveranciers.
Begrootte uren	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Stadsgewest Haaglanden: 50 uur per jaar. ▶ Per gemeente: 50 uur per jaar, totaal 200 uur.
Periode	2009-2012.
Diversen	Circa 100 gemeenten zijn bezig met duurzaam inkopen (zie lijst op www.inkopers.net voor een overzicht van de deelnemende gemeenten).

PROJECT 6

OPZET EPC-MONITORING

Subthema

B. Woningen: Opzet EPC-monitoring.

Prestatie	Actief: <ul style="list-style-type: none"> ▶ Toetsing van EPC-berekeningen. ▶ Toezicht op de EPN op de bouwplaats bij 40 % van de bouwvergunningen.
Doelstelling van het project	De naleving van de EPN-norm in de regio Haaglanden toetsen.
Resultaten	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Verbetering van de handhaving bij gemeenten. ▶ Verhoogde effectiviteit van gemeentelijk handelen. ▶ Eindrapportage met resultaten van de toetsing en eventueel vervolgttraject.
Regionale aanpak	Ja.
Uitvoerder/betrokken partijen	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Stadsgewest Haaglanden. ▶ Gemeente (afdeling handhaving, inspecteurs bouw- en woningtoezicht). ▶ Extern bureau.
Begrootte uren	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Stadsgewest Haaglanden: 40 uur. ▶ Gemeente: 50 uur (10 uur per inspecteur).
Begrootte externe kosten	Kosten extern bureau: <ul style="list-style-type: none"> ▶ € 1.100,- per woning of bij 2 woningen per project € 800,- per woning. ▶ € 400,- per gemeente voor start en evaluatie- /studiebijeenkomst. Uitgegaan wordt van 5 woningen, totaal € 6000,-.
Planning uitvoering	2009.

PROJECT 7

RUIMTE VOOR COLLECTIEVE DUURZAME ENERGIEOPTIES IN HET BESTEMMINGS- EN BOUWPLAN

Subthema

B. Woningen: ruimte voor collectieve duurzame energieopties in het bestemmings- en bouwplan (bijv. bedrijventerreinen).

Prestatie	Voorlopend: <ul style="list-style-type: none"> ▶ Realiseren van woningen met een 25 % verscherpte EPC. ▶ Realiseren van een EPL van 8,0 tot 9,0 bij woningbouwprojecten met meer dan 200 woningen ¹²⁾.
Doelstelling van het project	Creëren van ruimtelijke randvoorwaarden voor collectieve DE-opties door deze op te nemen in bestemmings- en bouwplannen.
Resultaten	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Bij bouwplannen voor ontwikkeling of herstructurering van woningen worden mogelijkheden voor collectieve DE opties standaard opgenomen in het programma van eisen. Het nut van het opstellen van een energievisie wordt tijdens de planvorming afgewogen. ▶ In bestemmingsplannen zijn bepalingen opgenomen over duurzaam bouwen. ▶ De vergunningprocedure kan makkelijker worden doorlopen als de mogelijke opties al genoemd zijn in het bestemmingsplan.
Regionale aanpak	Ja.
Uitvoerder/ betrokken partijen	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Gemeente (afdelingen Ruimtelijke Ordening en Ruimtelijk Juridisch Beleid). ▶ Stadsgewest Haaglanden. Externe partijen: <ul style="list-style-type: none"> ▶ Provincie Zuid-Holland. ▶ Waterschap. ▶ Woningbouwcorporatie Wooninvest. ▶ Woningbouwcorporatie Vidomes. ▶ Projectontwikkelaars. ▶ Huurdersverenigingen.
Begrootte uren	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Gemeente: 50 uur per jaar, totaal 200 uur. ▶ Stadsgewest Haaglanden: 100 uur in 2009 voor de handreiking. Daarna 25 uur per jaar voor advisering en consultatie.
Begrootte externe kosten	€ 12.000,- voor duurzame energiescan of specifieke bouwlocatie (onderzoeken van duurzame herstructurering van één of meer bedrijventerreinen).
Planning uitvoering	2009-2012.
Diversen	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Het bestemmingsplan mag alleen duurzaamheidsaspecten regelen die een direct verband houden met de bestemming die aan de gronden wordt toegekend. De voorschriften moeten rechtstreeks betrekking hebben op het ruimtebeslag van de gronden zelf of effect hebben op het ruimtegebruik van nabijgelegen gronden. Voor ambitieuze duurzame energiedoelstellingen dienen daarom extra instrumenten ingezet te worden. ▶ De beschrijving in hoofdlijnen kan een goed hulpmiddel zijn bij het vastleggen van gewenste kwantiteit- en kwaliteitseisen. Een aantal gemeenten hanteert de beschrijving in hoofdlijnen om duurzame stedenbouw in het bestemmingsplan vast te leggen. ▶ Aansluiten bij relevante (ruimtelijke) ontwikkelingen binnen de gemeente zoals ontwikkeling of herstructurering van woningbouwlocaties en/of bedrijventerreinen, bestemmingsplan buitengebied, landinrichting, windlocaties, revitalisering kleine kernen en reconstructie. ▶ Gebruik mogelijkheden om met subsidie duurzaamheidsaspecten uit te werken zoals ISV.

12) Een EPL van 8,0 tot 9,0 kan worden gehaald wanneer collectieve DE-opties kunnen worden gerealiseerd in grotere ontwikkelings- of herstructureringsprojecten.

PROJECT 8

ENERGIEPRESTATIE-AFSPRAKEN MET WONINGBOUWCORPORATIES IN COMBINATIE

Subthema

B. Woningen: Energieprestatie-afspraken met woningbouwcorporaties in combinatie met andere duurzaamheidsthema's.

Prestatie	Voorlopend: <ul style="list-style-type: none"> ▶ Verbeteren energetische kwaliteit van de woningvoorraad samen met de kwaliteit van het binnenmilieu met gemiddeld 2 % per jaar, uitgedrukt in het Energielabel. Actief: <ul style="list-style-type: none"> ▶ Realiseren van woningen met een 10 % verscherpte EPC. ▶ Realiseren van een EPL van 7,0 tot 8,0 bij woningbouwprojecten met meer dan 200 woningen.
Doelstelling van het project	Verbeteren van de energetische kwaliteit van de bestaande woningvoorraad en nieuw te bouwen woningen in combinatie met andere duurzaamheidsthema's.
Resultaten	Ambities en verantwoordelijkheden zijn vastgelegd in regionale prestatie-afspraken 2010-2014 tussen Stadsgewest Haaglanden en SVH (Vereniging Sociale Verhuurders Haaglanden).
Regionale aanpak	Ja.
Uitvoerder/betrokken partijen	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Stadsgewest Haaglanden (sector Wonen, sector Milieu, regionale klimaatcoördinator). ▶ Ambtelijke werkgroep gemeentelijke vertegenwoordiging (ACC Wonen). ▶ Bestuurlijke vertegenwoordiging (wethouders Wonen). Externe partijen: <ul style="list-style-type: none"> ▶ Vertegenwoordiging SVH.
Begrootte uren	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Stadsgewest Haaglanden circa 100 uur. ▶ Per gemeente circa 50 uur.
Begrootte externe kosten	Geen.
Planning uitvoering	2009-2011.

PROJECT 9

ENERGIETRANSITIE IN DE GEBOUWDE OMGEVING (REGIONAAL WARMTENET)

Subthema

B. Woningen: energietransitie in de gebouwde omgeving (regionaal warmtenet).

Prestatie	Voorlopend: <ul style="list-style-type: none"> ▶ Realiseren van een EPL van 8,0 tot 9,0 bij nieuwbouwprojecten met meer dan 200 woningen. ▶ Verbetering van de energetische kwaliteit van de woningvoorraad met gemiddeld 2% per jaar, uitgedrukt in het Energielabel.
Doelstelling van het project	Verbeteren van de energetische kwaliteit van nieuw te bouwen en te renoveren woningen.
Resultaten	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Rapport haalbaarheidsstudie Haaglanden. ▶ Besluit over uitvoering vervolgttraject.
Regionale aanpak	Ja.
Uitvoerder/betrokken partijen	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Stadsgewest Haaglanden (sector Milieu) ▶ Gemeente (afdeling Ruimtelijke Ontwikkeling; Woningen, Voorzieningen en Leefbaarheid). Externe partijen: <ul style="list-style-type: none"> ▶ Overige Haaglanden gemeenten (sectoren milieu, Woningen, Voorzieningen en Leefbaarheid). ▶ Provincie Zuid-Holland. ▶ Ministerie van Economische Zaken.
Investerings	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Stadsgewest Haaglanden: circa 500 uur per jaar. ▶ Per gemeente: circa 100 uur per jaar, in totaal 200 uur.
Begrootte externe kosten	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Stadsgewest Haaglanden: inhuur extern advies met ingang van 2009 circa € 25.000,- per jaar. ▶ Per gemeente € 2.500,- voor de onderzoeksfase.
Periode	2009-2010.

PROJECT 10

VERVOLG WONEN++, WIJKGERICHT

Subthema

B. Woningen : Vervolg Wonen++, wijkgericht.

Prestatie	<p>Actief:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Verbeteren van de energetische kwaliteit van de woningvoorraad met gemiddeld 1 % per jaar, uitgedrukt in het Energielabel. ▶ Verbetering binnenklimaat.
Doelstelling	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Verbeteren van de energieprestatie van bestaande woningen in particulier eigendom. ▶ Verbeteren van het binnenklimaat in de particuliere woningvoorraad. ▶ Realiseren van concrete meetbare reductie van CO₂-uitstoot. ▶ Verlagen van woonlasten van particuliere woningeigenaren. ▶ Stimuleren van investeringen in bestaande woningvoorraad. ▶ Stimuleren VVE's om energiebesparende maatregelen te nemen.
Resultaten	<ul style="list-style-type: none"> ▶ 4 Bewonersavonden. ▶ Folders Wonen++. ▶ Aangepaste website Haaglanden voor Wonen++ campagne. ▶ Wonen++ website met een eigen deel Leidschendam-Voorburg. ▶ Publicaties lokale en regionale media. ▶ Regionale voorlichtingsfilm over Wonen++. ▶ Regionale informatiebijeenkomst voor makelaars en banken. ▶ Informatie (telefoon)nummer voor bewoners.
Regionale aanpak	Ja.
Uitvoerder/betrokken partijen	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Stadsgewest Haaglanden ▶ Deelnemende gemeenten Haaglanden. <p>Externe partijen:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Ecostream. ▶ EREA.
Begrootte uren	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Gemeente: 100 uur per jaar. ▶ Haaglanden: 240 uur.
Begrootte externe kosten	Inhuur adviesbureau Ecostream voor coördinatie projecten en het verzorgen van enkele bewonersavonden: € 6.000,-.
Planning uitvoering	2009 tot maart 2010.
Diversen	Bestaande woningen vormen de grootste doelgroep in de gemeente.

PROJECT 11

MONUMENTEN EN ENERGIEBESPARING, DUURZAME ENERGIE

Subthema

B. Woningen : Monumenten en energiebesparing, duurzame energie.

Prestatie	Voorlopend: <ul style="list-style-type: none"> ▶ Verbeteren van de energetische kwaliteit van de woningvoorraad met gemiddeld 2 % per jaar, uitgedrukt in het Energielabel. ▶ Verbetering binnenklimaat.
Doelstelling	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Verbeteren van de energieprestatie van monumenten in particulier eigendom. ▶ Verbeteren van het binnenklimaat in monumenten in particulier eigendom. ▶ Realiseren van concrete meetbare reductie van CO₂-uitstoot. ▶ Het in beeld brengen van belemmeringen voor het treffen van energiemaatregelen bij monumenten. ▶ Stimuleren van investeringen in bestaande woningvoorraad.
Resultaten	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Energieadvies met energielabel van 10 monumenten, waaronder een gemeentelijk monument, een rijksmonument en een woning in een beschermd dorpsgezicht. ▶ Inzicht in energiebesparende maatregelen en de duurzame energie-opties die rekening houden met de kenmerken van het monument, de desbetreffende monumentale wetgeving en welstandseisen. ▶ Factsheets die als voorbeeld dienen voor andere monumenten.
Uitvoerder/betrokken partijen	Gemeente (afdeling Woningen, Voorzieningen en Leefbaarheid; Dienstverlening, Vergunningverlening en Belastingen; Handhaving en Ruimtelijke Ontwikkeling). Externe partijen: <ul style="list-style-type: none"> ▶ Adviesbureau. ▶ Monumentencommissie.
Begrootte uren	100 uur.
Begrootte externe kosten	€ 5.000,- voor: <ul style="list-style-type: none"> ▶ Energieadvies energielabel met voorstel van maatregelen. ▶ Nader onderzoek en toetsing van maatregelen aan desbetreffende monumenten- en bouwregelgeving, en eventueel advies van de Monumentencommissie . ▶ Eindrapportage met foto's en adviezen, voor opschaling bruikbaar.
Planning uitvoering	2010.

PROJECT 12

ENERGIEVISIE VOORBURG NOORD

Subthema

B. Woningen: Bestaande woningvoorraad

Taakstelling	Voorlopend: <ul style="list-style-type: none"> ▶ Verbeteren van de energetische kwaliteit van de woningvoorraad, uitgedrukt in het Energielabel, met gemiddeld 2 % per jaar.
Doelstelling van het project	Verbeteren van de energieprestatie van bestaande woningen.
Resultaten	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Bij elke te renoveren of herstructureren woonwijk zijn energiebesparing en duurzame energie onderdeel van een integrale aanpak van woningverbetering. ▶ Een verantwoorde ontwikkeling van woonlasten (energielasten + huur/hypotheeklasten). ▶ Meer comfortabele en gezonde woningen. ▶ Reductie van CO₂-uitstoot van de bestaande woningvoorraad via de systematiek van “Meer met Minder”.
Regionale aanpak	Ja.
Uitvoerder/betrokken partijen	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Gemeente (afdelingen Woningen, Voorzieningen en Leefbaarheid; Dienstverlening, Vergunningverlening en Belastingen; Handhaving; Communicatie; Sociale Zaken; Wijkbeheer en Ruimtelijke Ontwikkeling). ▶ Stadsgewest Haaglanden. (Mogelijke) externe partijen: <ul style="list-style-type: none"> ▶ EnergieCentraal. ▶ Woningbouwcorporaties. ▶ Nederlandse WoonBond. ▶ VVE's. ▶ Huurdersverenigingen. ▶ Vastgoedbeheerders. ▶ EPA-adviseurs. ▶ Energiebedrijf. ▶ Platform energietransitie Gebouwde Omgeving (PeGO).
Begrootte uren	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Gemeente: 250 uur over gehele periode. ▶ Ureninzet Haaglanden: circa 100 uur per jaar.
Begrootte externe kosten	Opstellen energievizie € 12.500,-.
Diversen	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Voor dit project kan het instellen van een stimuleringsregeling via een klimaatfonds of subsidie-regeling een belangrijke succesfactor zijn. Via project 26 zal dit worden uitgewerkt. ▶ Gemeenten kunnen niet afdwingen dat verhuurders een Meer met Minder-aanpak volgen, vooral niet wanneer er geen prestatieafspraken zijn gemaakt over verbetering van de energieprestatie van woningen. De gemeente kan dergelijke partijen wel overtuigen door zichzelf meewerkend op te stellen, en door te wijzen op de woonlastenontwikkeling van (sociale) huurders en strikte toekomstige regelgeving. ▶ Aanleiding voor dit project is met name de bouwkundige staat van de woningen in dit gebied.
Diversen	Zie voor pilotprojecten www.meermetminder.nl .
Planning uitvoering	2009-2012.

PROJECT 13

COMMUNICATIETRAJECT HUURDERS EN CORPORATIES

Subthema

B. Woningen: Bewonersgedrag

Prestatie	Actief: 5% van de huishoudens vertoont energiezuinig gedrag: <ul style="list-style-type: none"> ▶ Toepassen niet-woninggebonden energiebesparende maatregelen. ▶ Inkoop 100% duurzame elektriciteit.
Doelstelling van het project	Verhogen energiebewustzijn huurders en huurders weten om te gaan met energiebesparende voorzieningen.
Resultaten	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Energiebesparing wordt daadwerkelijk bereikt: Energiebesparende maatregelen worden op juiste wijze gebruikt. ▶ Meer comfortabele en gezonde woningen.
Uitvoerder/betrokken partijen	Gemeente (afdelingen Woningen, Voorzieningen en Leefbaarheid, Communicatie, Sociale Zaken en Ruimtelijke Ontwikkeling). Externe partijen: <ul style="list-style-type: none"> ▶ Woningbouwcorporaties. ▶ Wijkverenigingen. ▶ Woonbron, Woonbond. ▶ Communicatiebureau.
Begrootte uren	150 uur.
Begrootte externe kosten	Extern communicatiebureau € 3.500,-.
Planning uitvoering	2010-2012.

PROJECT 14

DUURZAME ENERGIECAMPAGNE LEIDSCHENDAM-VOORBURG

Subthema

B. Woningen: Bewonersgedrag.

Prestatie	Actief: 5% van de huishoudens vertoont energiezuinig, duurzaam gedrag: door de aanschaf van zonnepanelen, zonneboilers of een kleine windmolen.
Doelstelling van het project	Verhogen energiebewustzijn, energiebesparing en CO ₂ -reductie bij 5% van de huishoudens.
Resultaten	Minimaal 5% van de huishoudens heeft een zonnepaneel, zonneboiler of kleine windmolen aangeschaft.
Uitvoerder/betrokken partijen	Gemeente (afdelingen Woningen, Voorzieningen en Leefbaarheid; Dienstverlening, Vergunningverlening en Belastingen; Communicatie; Welzijn en Ruimtelijke Ontwikkeling). Externe partijen: <ul style="list-style-type: none"> ▶ Wijkverenigingen.
Begrootte uren	200 uur.
Begrootte externe kosten	€ 5.000,-.
Planning uitvoering	2009-2012.

PROJECT 15

ENERGIEBESPARING MINIMA

Subthema

B. Woningen: Bewonersgedrag

Prestatie	Actief: 5 % Van de huishoudens vertoont energiezuinig gedrag door: <ul style="list-style-type: none"> ▶ Toepassen niet-woninggebonden energiebesparende maatregelen. ▶ Aanschaf energiezuinige apparatuur (A-label). ▶ Inkoop 100 % duurzame elektriciteit.
Doelstelling van het project	Alle minima (circa 3.200 huishoudens) binnen de gemeente worden actief geïnformeerd over mogelijkheden energiebesparing en meer dan 50% treft maatregelen en/of vertoont energiebesparend gedrag. Hiermee wordt het energieverbruik verlaagd en het energiebewustzijn vergroot.
Resultaten	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Energiezuinig gedrag bij de doelgroepen waar het project zich op richt. ▶ Verlaging van de woonlasten van minder draagkrachtige groepen. Mogelijke neveneffecten: <ul style="list-style-type: none"> ▶ Versterking van de sociale samenhang in de betrokken gemeenschappen. ▶ Werkervaring voor de in het project actieve coaches (bij re-integratieproject).
Regionale aanpak	Ja.
Uitvoerder/ betrokken partijen	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Gemeente (afdeling Woningen, Voorzieningen en Leefbaarheid; Sociale Zaken; Wijkbeheer en Ruimtelijke Ontwikkeling). ▶ Stadsgewest Haaglanden. Externe partijen: <ul style="list-style-type: none"> ▶ Stichting Collusie (organiseert bijv. Energieservice aan huis). ▶ Re-integratiebedrijf. ▶ Woningbouwcorporaties. ▶ Adviesbureau Creasis.
Begrootte uren	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Gemeente: 100 uur. ▶ Haaglanden: circa 100 uur per jaar.
Begrootte externe kosten	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Adviseur voor inhoud en communicatie €15.000,-. ▶ Bij omscholing van werkzoekenden tot energieconsulenten zijn de externe kosten hoger. Deze kosten komen ten laste van het budget "reserve I-deel WBB" van sociale zaken.
Planning uitvoering	2009-2012.
Diversen	<ul style="list-style-type: none"> ▶ De werving van adviseurs uit het sociale netwerk in de wijk creëert een lagere drempel voor inwoners in de wijk om deel te nemen aan het energiebesparingsproject. ▶ Door het project een structureel karakter te geven wordt het positieve effect van deze actie op het bewonersgedrag op de langere termijn beter gewaarborgd. Mogelijkheden hiervoor zijn regelmatige follow-ups of integratie van een energiebesparingsprogramma in schuldhulpverlenings- en inburgeringstrajecten. ▶ Aansluiting op bestaande armoede-, reïntegratie- of inburgeringprogramma's vergemakkelijkt tevens de organisatie en financiering van het project, zodat meer bewoners bereikt kunnen worden.

PROJECT 16

VOORBEELDPROJECT DUURZAAM BOUWEN: KULTURHUS

Subthema C. Utiliteitsgebouwen.

Prestatie	Voorlopend: ► Realiseren van een utiliteitsgebouw met een 25% verscherpte EPC en tevens duurzaam gebouwd: een GPR van 7 en zo mogelijk 8.
Doelstelling van het project	Inzicht in kansen en mogelijkheden om een duurzaam gebouwd gebouw met een 25% verscherpte EPC neer te zetten.
Resultaten	► Een procesplan voor de realisatie van een duurzaam Kulturhus. ► Een daadwerkelijk duurzaam gebouwd Kulturhus.
Uitvoerder/betrokken partijen	Gemeente (afdeling Woningen, Voorzieningen en Leefbaarheid, Welzijn; Projectenbureau en Ruimtelijke Ontwikkeling). Externe partijen: ► Woningbouwcorporatie Vidomes. ► Adviesbureau.
Begrootte uren	100 uur.
Begrootte externe kosten	De kosten worden meegenomen in de planontwikkeling.
Planning uitvoering	2009-2012.
Diversen	► Er komt ook een school in dit gebouw. Hierbij is een relatie met project 1: Frisse en duurzame scholen. ► In 2008 zijn de mogelijkheden voor duurzaam bouwen voor dit project onderzocht.

PROJECT 17

HANDHAVING DAGAFDEKKING KOEL- EN VRIESMEUBELN BIJ SUPERMARKTEN

Subthema D. Bedrijven: Vergunningverlening en handhaving.

Prestatie	Actief: ► Alle relevante inrichtingen waarvan de gemeente bevoegd gezag is op basis van de Wet Milieubeheer hebben een actuele vergunning (BBT) op het gebied van energie. ► Handhaving van vergunningen en Activiteitenbesluit, gericht op energie-aspecten heeft prioriteit, is gepland en vindt plaats.
Doelstelling	Terugdringen energiegebruik van supermarkten door handhaven van het activiteitenbesluit.
Resultaten	► Regionaal uniforme handhaving ► Rapportage met de resultaten van het project, inclusief besparing in kWh en CO ₂ .
Regionale aanpak	Ja.
Uitvoerder/betrokken partijen	► Gemeente (Afdelingen Handhaving en Dienstverlening, Vergunningverlening en Belastingen). ► Stadsgewest Haaglanden.
Begrootte uren	► Leden projectteam 80 uur. ► Uitvoering: 30 uur per supermarkt (Circa 12 bedrijven), totaal 400 uur.
Planning uitvoering	2009.

PROJECT 18

TERUGDRINGEN ONNODIGE VERLICHTING EN 'OPEN DEUR POLITIEK'

Subthema

D. Bedrijven: Vergunningverlening en handhaving.

Prestatie	<p>Actief:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Alle relevante inrichtingen waarvan de gemeente bevoegd gezag is op basis van de Wet Milieubeheer hebben een actuele vergunning (BBT) op het gebied van energie of vallen onder het Activiteitenbesluit. ▶ Handhaving van vergunningen en Activiteitenbesluit, gericht op energie-aspecten heeft prioriteit, is gepland en vindt plaats.
Doelstelling	Terugdringen energiegebruik van bedrijven (winkels) door beperken overbodige verlichting en "open deur politiek" door de mogelijkheid te onderzoeken tot het opnemen van nadere eisen en deze te handhaven.
Resultaten	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Regionaal uniform plan van aanpak energiebesparing bij bedrijven over terugdringen onnodige verlichting en 'open deur politiek' (onder andere luchtgordijnen). ▶ Onderzoek mogelijkheden tot stellen nadere eisen en handhaving voor maatregelen met terugverdientijd van minder dan 5 jaar. ▶ Bewustwording bij bedrijven over energiebesparing en creëren van draagvlak voor treffen van maatregelen. ▶ Rapportage met de resultaten van het project, inclusief besparing in kWh en CO₂.
Regionale aanpak	Ja.
Uitvoerder/betrokken partijen	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Gemeente (Afdeling Handhaving, Dienstverlening, Vergunningverlening en Belastingen en Ruimtelijke Ontwikkeling). ▶ Stadsgewest Haaglanden. <p>Externe partijen:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Kamer van Koophandel. ▶ MKB Zuid-Holland. ▶ Lokale ondernemersverenigingen.
Begrootte uren	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Er is gedurende de planperiode in totaal 450 uur benodigd. Voorbereiding: gemeentelijke project-leider 80 uur per jaar; leden projectteam gemiddeld 60 uur per jaar. Uitvoering: 20 uur per bedrijf. ▶ Stadsgewest Haaglanden gemiddeld 60 uur per jaar.
Begrootte externe kosten	€ 5.000,-
Planning uitvoering	2010-2012.
Diversen	(On)nodige verlichting van winkeliers is tevens opgenomen in project 19: Energievisie Leidsenhage.

PROJECT 19

ENERGIEVISIE LEIDSENHAGE

Subthema

D. Bedrijven.

Prestatie	Actief/voorlopend: Structurele samenwerking met winkels op dit winkelcentrum gericht op minimaal 2% energiebesparing en/of opwekking van duurzame energie.
Doelstelling van het project	Inzicht in kansen en mogelijkheden om een energiezuinig, duurzaam winkelcentrum Leidsenhage te realiseren.
Resultaten	Een onderzoek naar mogelijkheden om duurzamer met energie in Leidsenhage om te gaan: <ol style="list-style-type: none"> 1. Inzicht in de energiegegevens van dit grote winkelcentrum 2. Inzicht in energiebesparingmogelijkheden van zowel gebouwen als verlichting. 3. Inzicht in mogelijke duurzame energieopties, bijvoorbeeld koude-/warmteopslag, geothermie, zonnepanelen, kleine windturbines en energie uit asfalt. 4. Inventarisatie (europese) subsidiemogelijkheden voor realisatiefase.
Uitvoerder/betrokken partijen	Gemeente (afdelingen Projectenbureau en Ruimtelijke Ontwikkeling). Externe partijen: <ul style="list-style-type: none"> ▶ Adviesbureau. ▶ Winkeliersvereniging Leidsenhage. ▶ Eigenaren. ▶ Regio Haaglanden (p.m.). ▶ SenterNovem.
Begrootte uren	200 uur.
Begrootte externe kosten	Externe advieskosten € 26.000,-.
Planning uitvoering	2009-2012.
Diversen	Er is samenloop met het procesplan Gebiedsvisie Leidsenhage en de programmaverkenning Leidsenhage die gestart is in 2008.

PROJECT 20

VERVOLGONDERZOEK DUURZAME ONTWIKKELING KASSENGBIED STOMPWIJK

Subthema

D. Bedrijven.

Prestatie	Innovatief: Structurele samenwerking met de glastuinbouwbedrijven gericht op minimaal 4% energiebesparing en/of opwekking van duurzame energie.
Doelstelling van het project	Verduurzaming glastuinbouw Stompwijk.
Resultaten	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Rapportage over mogelijkheden om geothermie, zonne-energie of windenergie toe te passen in het herstructureringsproject glastuinbouw. ▶ Analyse van de mogelijkheden om restwarmtenet en CO₂-leiding door te trekken naar dit gebied. ▶ Plan van aanpak verduurzaming glastuinbouw Stompwijk.
Uitvoerder/betrokken partijen	Gemeente (afdelingen Projectenbureau en Ruimtelijke Ontwikkeling). Externe partijen: <ul style="list-style-type: none"> ▶ Adviesbureau. ▶ Energiebedrijf. ▶ Beheerder OCAP-leiding (CO₂-leiding). ▶ Glastuinbouwbedrijven Stompwijk.
Begrootte uren	100 uur.
Begrootte externe kosten	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Onderzoek Geothermie: € 20.000,-. ▶ Onderzoek mogelijkheden restwarmtenet, toepassing PV-systemen, OCAP-leiding, windenergie: €10.000,-.
Planning uitvoering	2009-2012.
Diversen	<ul style="list-style-type: none"> ▶ De komende jaren vindt een herstructurering van het bestaande kassengebied in Stompwijk plaats. In de gebiedsvisie Stompwijk is vastgelegd dat de herstructurering op een duurzame wijze dient plaats te vinden. ▶ In 2008 is een eerste oriënterend onderzoek gedaan naar de mogelijkheden van verduurzaming van het kassengebied. In dit onderzoek is geconcludeerd dat de beste kansen liggen in het toepassen van een semi-gesloten kassensysteem in combinatie met geothermie, windenergie en PV-systemen. ▶ Om te voorzien in de behoefte aan CO₂ kan mogelijk een in de regio bestaande CO₂-leiding, de zogenaamde OCAP-leiding, worden doorgetrokken naar het betreffende kassengebied.

PROJECT 21

VERMINDEREN UITSTOOT AUTOGEBRUIK

Subthema

E. Verkeer en Vervoer: Verkeer en vervoer bevolking en bedrijven.

Prestatie	Voorlopend: ► Besparing en/of verduurzaming brandstoffen met 2 % per jaar.
Doelstelling van het project	Het verminderen van uitstoot van CO ₂ en andere emissies als gevolg van het autogebruik via gemeentelijk en regionaal mobiliteitsbeleid.
Resultaten	<ul style="list-style-type: none"> ► Mensen pakken sneller de fiets voor afstanden tot 7,5 km. ► Extra omrij-afstanden voor fietsverkeer is zoveel mogelijk beperkt. ► Openbaar vervoer krijgt meer ruimte (verkeersregeling waardoor bussen bij verkeerslichten voorrang krijgen, busstroken). ► Pakt men dan toch de auto, dan rijdt men zo energiezuinig mogelijk ► Verder stimuleren van rijden op aardgas en andere meer schone brandstof ► In overleg met de TU Delft kijken of er ervaringen kunnen worden opgedaan met elektrische auto's (in het wagenpark van onze gemeente rijdt al een elektrische auto, wellicht ruimte voor meerdere).
Regionale aanpak	Project wordt lokaal gestart en mogelijk regionaal opgepakt.
Uitvoerder/betrokken partijen	<ul style="list-style-type: none"> ► 9 Haaglanden gemeenten (afdeling Ruimtelijke Ontwikkeling en afdeling Communicatie). ► Stadsgewest Haaglanden (sectoren Milieu, Verkeer en Vervoer en EZ). Externe partijen: <ul style="list-style-type: none"> ► Provincie Zuid-Holland. ► Fietsersbond. ► Vervoersorganisaties.
Begrootte uren	<ul style="list-style-type: none"> ► 150 uur per gemeente (verschillende afdelingen). ► 150 uur voor Stadsgewest Haaglanden ingeval regionale aanpak.
Externe kosten	<ul style="list-style-type: none"> ► Kosten organiseren "Week van de Vooruitgang" en de communicatie rond "Het Nieuwe Rijden" € 10.000,- ► Overige kosten zijn afhankelijk van uit te voeren mobiliteitsprojecten en komen ten laste van actieplan luchtkwaliteit of moeten een eigen financiële dekking hebben.
Planning uitvoering	2009-2012.

PROJECT 22

STIMULERING TOEPASSING DUURZAME ENERGIE MIDDELS KENNISPLATFORM

Subthema

F. Grootschalige Duurzame Energie-opties: grootschalige en/of collectieve DE-opties.

Prestatie	Voorlopend: 5 % van de energie die binnen de gemeentegrenzen/regio Haaglanden wordt gebruikt wordt duurzaam opgewekt en geleverd via grootschalige en/of collectieve opties zoals wind, biomassa, waterkracht, koude-/warmte-opslag of zonne-energie.
Doelstelling van het project	Het verkrijgen van inzicht in de mogelijkheden en belemmeringen voor het binnen de gemeente/regio Haaglanden opwekken en benutten van geproduceerde duurzame energie (DE).
Resultaten	<ul style="list-style-type: none"> ► 5 themabijeenkomsten over duurzame energiebronnen: windenergie, biomassa, zonne-energie, geothermie en warmte-koude-opslag. ► (Regionaal) plan van aanpak voor toepassing duurzame energie. ► Kennisuitwisseling met doelgroepen (bijvoorbeeld agrarische sector).
Regionale aanpak	Ja.
Uitvoerder/betrokken partijen	<ul style="list-style-type: none"> ► Gemeenten (vertegenwoordigers van diverse afdelingen zoals Ruimtelijke Ordening; Openbare Werken en Economische Zaken). ► Stadsgewest Haaglanden. Externe partijen: <ul style="list-style-type: none"> ► SenterNovem. ► Diverse adviesbureau's. ► Vertegenwoordigers van verschillende sectoren in gemeente (bedrijven, burgers, energiebedrijf, agrariërs, natuurorganisatie).
Begrootte uren	<ul style="list-style-type: none"> ► Stadsgewest Haaglanden 100 uur per jaar. ► Per gemeente 10 uur voor regionale activiteiten. ► Per gemeente 100 uur voor gemeentelijke activiteiten.
Externe kosten	Externe advieskosten € 5.000,- per gemeente.
Planning uitvoering	2008-2010.

PROJECT 23

KOUDE-/WARMTEBRONNEN EN GEOTHERMIE

Subthema

F. Grootschalige Duurzame Energie-opties: Grootschalige en/of collectieve DE-opties.

Prestatie	Voorlopend: 5 % van de energie die binnen de gemeentegrenzen wordt gebruikt, wordt duurzaam opgewekt en geleverd via grootschalige en/of collectieve opties zoals wind, biomassa, waterkracht, koude-/warmte-opslag of zonne-energie.
Doelstelling	Het optimaal benutten van beschikbare duurzame koude- en warmtebronnen in de Stadsregio Haaglanden.
Resultaten	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Inzicht in de binnen de gemeente gebruikte en beschikbare ruimte voor koude- en warmtebronnen. ▶ Inzicht in de vraag naar en het aanbod van koude en warmte binnen Haaglanden en de uitwisselingsmogelijkheden daartussen. ▶ Regionaal beleid voor het benutten van koude- en warmteopslag in de bodem.
Regionale aanpak	Ja.
Uitvoerder/ betrokken partijen	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Gemeente (Afdelingen Ruimtelijke Ordening en Realisatie en beheer). ▶ Stadsgewest Haaglanden. Externe partijen: <ul style="list-style-type: none"> ▶ Provincie Zuid-Holland. ▶ Waterschap. ▶ Marktpartijen. ▶ Adviesbureau.
Begrootte uren	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Per gemeente gemiddeld 50 uur per jaar. ▶ Stadsgewest Haaglanden 100 uur per jaar.
Externe kosten	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Externe advieskosten € 2.500,- voor Leidschendam-Voorburg. ▶ Kosten voor overige gemeenten variëren.
Planning uitvoering	2009-2010.

PROJECT 24

NULMETING ENERGIE EN REGIONALE CO₂-MONITOR

Subthema

Organisatieversterkende randvoorwaarden: Monitoring.

Prestatie	Voorlopend: Monitoring op doelstellingen (programmaniveau).
Doelstelling	Kunnen monitoren van CO ₂ -reducties per gemeente en op regionale schaal, om te kunnen bepalen of gemeentelijke en regionale doelstellingen worden gerealiseerd.
Resultaten	<ul style="list-style-type: none"> ▶ De belangrijkste CO₂-bronnen en hun uitstoot zijn op regionaal niveau in kaart gebracht ten behoeve van de provinciale nulmeting energie. ▶ De resultaten van de regionale nulmeting worden doorvertaald naar een lokaal monitorings-systeem. ▶ Resultaten van klimaatbeleid worden inzichtelijk gemaakt in termen van CO₂-reducties.
Regionale aanpak	Ja.
Uitvoerder/betrokken partijen	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Deelnemende Haaglanden gemeenten. ▶ Stadsgewest Haaglanden. Externe partijen: <ul style="list-style-type: none"> ▶ Provincie Zuid-Holland. ▶ DCMR Milieudienst Rijnmond. ▶ Extern adviseur.
Begrootte uren	Periode 2008-2009: <ul style="list-style-type: none"> ▶ 20 uur per gemeente voor het aanleveren van gegevens voor provinciale nulmeting. ▶ Stadsgewest Haaglanden: 50 uur voor provinciale nulmeting + 50 uur voor doorvertaling naar gemeente. Periode 2010-2012: Jaarlijks gegevensverzameling, onderhoud en rapportage: <ul style="list-style-type: none"> ▶ Gemeenten: 25 uur per gemeente per jaar voor input regionale CO₂-monitor. ▶ Stadsgewest Haaglanden: 100 uur.
Externe kosten	Geen externe kosten voor de gemeente.
Periode	2008-2012.

PROJECT 25

REGIONALE ROUTEKAART KLIMAATNEUTRAAL

Subthema

Organisatieversterkende randvoorwaarden: Beleidsmatige inbedding.

Taakstelling	Innovatief: Doorvertaling van energiedoelstellingen naar doelstellingen en instrumentarium van andere beleidsvelden.
Doelstelling	Het realiseren van de doelstellingen uit het Regionaal Structuurplan Haaglanden 2020: <ul style="list-style-type: none"> ▶ Afname CO₂-uitstoot in 2020 met 30% ten opzichte van 1990. ▶ Voor 2030 is de ambitie de CO₂-uitstoot met 50% te reduceren ten opzichte van 1990. ▶ In 2050 is Haaglanden klimaatneutraal.
Resultaten	<ul style="list-style-type: none"> ▶ 9 gemeentelijke en 1 regionale routekaart, waarin de maatregelen zijn beschreven die noodzakelijk zijn voor het realiseren van de doelstellingen van het Regionaal Structuurplan Haaglanden 2020. ▶ Resultaten van klimaatbeleid worden inzichtelijk gemaakt in termen van CO₂-reducties per gemeente en regionaal.
Regionale aanpak	Ja.
Uitvoerder/betrokken partijen	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Deelnemende Haaglanden gemeenten. ▶ Stadsgewest Haaglanden. Externe partijen: <ul style="list-style-type: none"> ▶ Extern adviesbureau. ▶ Externe regionale en gemeentelijke partijen.
Begrootte uren	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Per gemeente 110 uur. ▶ Stadsgewest Haaglanden 340 uur.
Planning uitvoering	2009.

PROJECT 26

KLIMAATPLAN LEIDSCHENDAM-VOORBURG

Subthema

G. Organisatieversterkende randvoorwaarden

Prestatie	Voorlopend: <ul style="list-style-type: none"> ▶ Doorvertalen van energiedoelstellingen naar doelstellingen van andere beleidsvelden. ▶ Structureel budget, randvoorwaarden en bevoegdheden vastgesteld voor investeringen in energiebesparing en duurzame energie voor doelgroepen. ▶ Structurele communicatie over de aanpak en resultaten van klimaatbeleid naar alle relevante partijen, inclusief burgers, binnen de gemeente.
Doelstelling van het project	Het opstellen van een Klimaatplan Leidschendam-Voorburg met daarin het ambitieniveau voor de komende jaren, projecten hoe dit te realiseren en de structurele financiering daarvan, inclusief stimuleringsregeling voor burgers en bedrijven.
Resultaten	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Een Klimaatplan Leidschendam-Voorburg met daarin het ambitieniveau, doelstellingen voor de korte en lange termijn en een uitvoeringsprogramma; ▶ Een communicatieplan klimaatbeleid.
Uitvoerder/betrokken partijen	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Gemeente (afdelingen Ruimtelijke Ontwikkeling; Communicatie; Woningen, Voorzieningen en Leefbaarheid en Financiën). Externe partijen: <ul style="list-style-type: none"> ▶ Scholen Leidschendam-Voorburg (communicatieplan).
Begrootte uren	200 uur.
Begrootte externe kosten	€ 5.000,- voor communicatie en educatie
Planning uitvoering	2009-2012.

Bijlage B3

Lijst met afkortingen

Aeq	Aardgas equivalent. Dit is een genormaliseerde m ³ aardgas.
BBT	Best Beschikbare Techniek.
CO ₂	Kooldioxide.
CH ₄	Methaan.
DB	Dagelijks Bestuur.
DE	Duurzame Energie
DE-potentieel	Duurzame Energie potentieel: geeft een objectieve bovengrens op basis van objectieve criteria en de nu marktrijpe technieken. Er worden geen financiële criteria gehanteerd.
Dubo	Duurzaam Bouwen.
Energetische kwaliteit	Een gebouw heeft een hoge energetische kwaliteit als deze is voorzien van goede isolatie en een energiezuinige installatie.
EPA	Energie Prestatie Advies.
EPC	Energie Prestatie Coëfficiënt (minimale eis is vastgelegd in de EPN in het bouwbesluit).
EPL	Energie Prestatie op Locatie.
EPN	Energie Prestatie Norm.
EPR	Energie Premie Regeling.
EREA	Eerste Regionale Energie Agentschap.
EZ	Ministerie van Economische Zaken.
Geothermie	Geothermie is het gebruiken van de warmte van de aarde om huizen, kantoren of kassen te verwarmen. Om de warmte uit de grond te winnen wordt gebruik gemaakt van het warme water dat ligt opgeslagen in watervoerende lagen in de ondergrond, op diepten waar de temperatuur hoog genoeg is om direct of indirect (met een warmtepomp) te benutten.
GPR (gebouw)	Gemeentelijke Prestatie Richtlijn Gebouw is een hulpmiddel voor het maken van duurzaamheidskeuzes bij nieuwbouw en renovatie van woningen, utilitaire gebouwen en scholen. De prestaties wat betreft plankwaliteit en milieubelasting van een project worden uitgedrukt in een rapportcijfer. Hierbij wordt een 6 behaald als wordt gebouwd volgens het Bouwbesluit. Het streven naar maximale duurzaamheid wordt vertaald in een score van 10.
GWW	Grond-, Weg- en Waterbouw.
ISV	Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing.
Klimaatneutraal	Zonder negatieve invloed op het klimaat.
KWO	Koude-/warmte opslag in de bodem.
Lage temperatuur verwarming	Er is sprake van een lage temperatuur verwarming wanneer de temperatuur van het water dat de radiator ingaat niet hoger is dan 55 °C en de temperatuur van het water dat de radiator uitgaat circa 40 °C is.
N ₂ O	Lachgas.
OCAP-leiding	Leiding voor Organic Carbon dioxide for Assimilation of Plants (Organische koolstofdioxide voor assimilatie van planten). Door CO ₂ van OCAP af te nemen, besparen tuinders aardgas.
Passiefhuis	Een passiefhuis is een zéér energiezuinige woning. Dit wordt bereikt door het verminderen van het warmteverlies en het maximaliseren van de warmtewinst.
PV	Fotovoltaïsch. De omzetting van zonlicht in elektriciteit in een zonnecel heet fotovoltaïsche omzetting.
SGH	Stadsgewest Haaglanden.
SLOK	Stimuleringsregeling Lokale Klimaatinitiatieven.
SVH	Sociale Verhuurders Haaglanden.
VNG	Vereniging Nederlandse Gemeenten.
VROM	Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu.
VVE	Vereniging van eigenaren.
Wonen++	Vervolg op de stimuleringsmaatregel voor het energiezuiniger maken van woningen.

Bijlage B4

Omrekentabel

Factor	Naam	Symbol	Omrekenfactoren
103	Kilo	K	
106	Mega	M	1 kWh = 0,568 kg CO ₂
109	Giga	G	1 m ³ aeq = 1,77 kg CO ₂
1012	Tera	T	1 GJ = 278 kWh
1015	Peta	P	1 GJ = 32 m ³ aeq

Een huishouden gebruikt gemiddeld 3.400 kWh en 1.940 m³ aardgas per jaar.

SenterNovem, voor innovatie en duurzaamheid

Een sterk innovatief bedrijfsleven in een leefbare, duurzame samenleving. SenterNovem stimuleert duurzame economische groei door een brug te slaan tussen markt en overheid, nationaal en internationaal. Bedrijven, (kennis)instellingen en overheden kunnen bij SenterNovem terecht voor advies, kennis en financiële ondersteuning. Wij verbinden partijen die met passie en gedrevenheid willen werken aan een duurzame en innovatieve samenleving.

SenterNovem is een agentschap van Economische Zaken en realiseert beleid in opdracht van de Rijksoverheid op een professionele, effectieve en inspirerende wijze.

Meer informatie: www.senternovem.nl, info@senternovem.nl of telefoon (030) 239 35 33.

Postbus 8242	www.senternovem.nl
3503 RE Utrecht	www.senternovem.nl/rgo
Telefoon (030) 239 35 33	www.senternovem.nl/gemeenten
Telefax (030) 231 64 91	info@senternovem.nl

— in opdracht van —

Publicatienummer 2KPG0803
Oktober 2008

In het Klimaatakkoord hebben gemeenten en het Rijk afgesproken om samen te werken aan de uitvoering van "Nieuwe energie voor het klimaat", het uitvoeringsprogramma bij het kabinetsprogramma "Schoon en Zuinig". In dit werkprogramma zijn drie doelen geformuleerd:

- een reductie van de uitstoot van broeikasgassen van 30 % in 2020 ten opzichte van 1990. Het gaat dan zowel om CO₂ als overige broeikasgassen, zoals lachgas en methaan;
- een energiebesparingspercentage van 2 % per jaar;
- een aandeel van hernieuwbare energiebronnen van 20 % in 2020.

Om de samenwerking tussen Rijk en gemeenten te bevorderen, stelt het kabinet een financiële bijdrage beschikbaar voor gemeenten en provincies die structureel werken aan het terugdringen van de uitstoot van broeikasgassen.

Dat is de kern van de nieuwe regeling Stimulering Lokale Klimaatinitiatieven (SLOK). De regeling is gebaseerd op deze Prestatiekaart Lokale Klimaatinitiatieven. Er is € 31,5 miljoen beschikbaar voor gemeenten. Voor provincies is er een bedrag van € 3,5 miljoen gereserveerd.

Het kabinet ziet mogelijkheden om de doelen van het Klimaatakkoord in 2020 te bereiken. Ondermeer door een transitie naar een efficiëntere en meer duurzame energievoorziening. Het kabinet verwacht dat doel voor een deel te bereiken door generiek beleid op landelijk niveau. Maar dat is niet genoeg. Veel maatregelen zijn alleen op lokaal niveau realiseerbaar. Gemeenten en provincies kunnen immers verbanden leggen tussen partijen en juist dan zijn concrete resultaten haalbaar.

De prestatiekaart in vogelvlucht

U kunt uit deze kaart thema's en prestatievelden kiezen waarbinnen u klimaatactiviteiten wil ontwikkelen. De aanvrager moet in de aanvraag vermelden welke thema's en prestatievelden gekozen zijn. Binnen ieder prestatieveld kan de aanvrager kiezen voor drie ambitieniveaus: actief, voorlopend of innovatief niveau. Het is ook mogelijk binnen een thema zelf prestatievelden te formuleren. Voor uitgebreide uitleg over de regeling verwijzen we u naar www.senternovem.nl/rgo.

Klimaatadviseurs

Bij het ontwikkelen, opzetten en uitvoeren van lokaal klimaatbeleid kunt u de klimaatadviseurs van SenterNovem inschakelen. Zij helpen vanaf het prille begin met tal van aspecten. Van het scherp krijgen van ambities, het maken van een strategische analyse en het integreren van klimaatbeleid in reeds bestaande gemeentelijke processen tot ondersteuning bij een aanvraag. Ook in uw regio is een klimaatadviseur actief! Lokale overheden kunnen kosteloos van de diensten van deze adviseur gebruik maken.

Samen met de klimaatadviseur kunt u een goede inschatting maken van de resultaten die u van bepaalde activiteiten kunt verwachten. Een klimaatadviseur kent de valkuilen en kansen van gemeentelijk klimaatbeleid.

Contact

De contactgegevens van de klimaatadviseurs per regio vindt u in de factsheet 'De Klimaatadviseurs van SenterNovem'. U kunt deze via onze website www.senternovem.nl/gemeenten bestellen of downloaden. U kunt ook het centrale nummer van het Informatiepunt bellen (030) 239 35 33, bereikbaar op werkdagen tussen 9.00 en 12.00 uur en tussen 14.00 en 16.00 uur.

Programmaprestaties

Ambitieniveaus	Actief	Voorlopend	Innovatief
Energiebesparing	2 % besparing per jaar op de energie die binnen de gemeentegrenzen wordt gebruikt	3 % besparing per jaar op de energie die binnen de gemeentegrenzen wordt gebruikt	4 % besparing per jaar op de energie die binnen de gemeentegrenzen wordt gebruikt
Verduurzaming	5 % Van de energie die binnen de gemeentegrenzen wordt gebruikt is duurzaam opgewekt • ofwel door duurzame opwekking binnen de gemeente • ofwel door participatie van de gemeente en/of lokale organisaties in opwekking elders (windpark, biomassa-centrale e.d.)	10 % Van de energie die binnen de gemeentegrenzen wordt gebruikt is duurzaam opgewekt • ofwel door duurzame opwekking binnen de gemeente • ofwel door participatie van de gemeente en/of lokale organisaties in opwekking elders (windpark, biomassa-centrale e.d.)	20 % Van de energie die binnen de gemeentegrenzen wordt gebruikt is duurzaam opgewekt • ofwel door duurzame opwekking binnen de gemeente • ofwel door participatie van de gemeente en/of lokale organisaties in opwekking elders (windpark, biomassa-centrale e.d.)
Reductie overige broeikasgassen	Alle relevante inrichtingen waarvan de gemeente bevoegd gezag is op basis van de Wet Milieubeheer hebben een actuele vergunning (BBT) op het gebied van overige broeikasgassen. Handhaving van vergunningen en Activiteiten-besluit, gericht op de reductie van overige broeikasgassen heeft prioriteit, is gepland en vindt plaats	Extra reductie van overige broeikasgassen (via vergunningverlening, handhaving, voorlichting, subsidies of andere instrumenten) bij relevante inrichtingen waarvan de gemeente bevoegd gezag is op basis van de Wet Milieubeheer, die verantwoordelijk zijn voor 50% van de uitstoot in de gemeente	Extra reductie van overige broeikasgassen (via vergunningverlening, handhaving, voorlichting, subsidies of andere instrumenten) bij relevante inrichtingen waarvan de gemeente bevoegd gezag is op basis van de Wet Milieubeheer, die verantwoordelijk zijn voor 70% van de uitstoot in de gemeente

Prestaties per Thema

Ambitieniveaus	Actief	Voorlopend	Innovatief
----------------	--------	------------	------------

A Duurzame overheid

Eigen gebouwen, voorzieningen, wagenpark, dienstreizen, woon-werkverkeer en inkoop

Nieuwbouw van gebouwen	• Realiseren met een met 20 % verscherpte EPC	• Realiseren met een met 50 % verscherpte EPC	• Minimaliseren energievraag en duurzaam opwekken en/of inkoop resterende energievraag (energieneutraal)
Bestaande gebouwen	• Energiebesparing 2 % per jaar • 40 % opwekking en/of inkoop duurzame energie	• Energiebesparing 3 % per jaar • 70 % opwekking en/of inkoop duurzame energie	• Energiebesparing 4 % per jaar • 100 % opwekking en/of inkoop duurzame energie (energieneutraal)
Infrastructuurle voorzieningen (openbare verlichting, verkeersregelininstallaties, pompen, gemalen e.d.)	• Energiebesparing 2 % per jaar • 40 % opwekking en/of inkoop duurzame energie	• Energiebesparing 3 % per jaar • 70 % opwekking en/of inkoop duurzame energie	• Energiebesparing 4 % per jaar • 100 % opwekking en/of inkoop duurzame energie (energieneutraal)
Gemeentelijk wagenpark, dienstreizen en woon-werkverkeer	• 5 % Besparing fossiele brandstoffen en/of inkoop duurzame brandstoffen	• 10 % Besparing fossiele brandstoffen en/of inkoop duurzame brandstoffen	• 20 % Besparing fossiele brandstoffen en/of inkoop duurzame brandstoffen

B Energiezuinige gebouwde omgeving

Woningen

Handhaving EPC	• Toetsing van EPC-berekeningen en toezicht op de EPN op de bouwplaats bij 40 % van de bouwvergunningen	• Toetsing van EPC-berekeningen en toezicht op de EPN op de bouwplaats bij 70 % van de bouwvergunningen	• Toetsing van EPC-berekeningen en toezicht op de EPN op de bouwplaats bij 90 % van de bouwvergunningen
Nieuwbouw	• Realiseren van woningen met een 10 % verscherpte EPC • Realiseren van een EPL van 7,0 tot 8,0 bij woningbouwprojecten met meer dan 200 woningen	• Realiseren van woningen met een 25 % verscherpte EPC • Realiseren van een EPL van 8,0 tot 9,0 bij woningbouwprojecten met meer dan 200 woningen	• Realiseren van woningen met 75 % verscherpte EPC of: • Realiseren van energieneutrale woningen • Realiseren van een EPL van 9,0 tot 10,0 bij woningbouwprojecten met meer dan 200 woningen
Bestaande woningvoorraad	• Verbeteren van de energetische kwaliteit van de woningvoorraad, uitgedrukt in het Energielabel, met gemiddeld 1 % per jaar	• Verbeteren van de energetische kwaliteit van de woningvoorraad, uitgedrukt in het Energielabel, met gemiddeld 2 % per jaar	• Verbeteren van de energetische kwaliteit van de woningvoorraad, uitgedrukt in het Energielabel, met gemiddeld 4 % per jaar of: • Realiseren van energieneutrale woningen (binnen voorbeeldprojecten)
Bewonersgedrag	5 % Van de huishoudens vertoont energiezuinig gedrag: • Toepassen niet-woninggebonden energiebesparende maatregelen • Aanschaf energiezuinige apparatuur (A label) • Inkoop 100 % duurzame elektriciteit	10 % Van de huishoudens vertoont energiezuinig gedrag: • Toepassen niet-woninggebonden energiebesparende maatregelen • Aanschaf energiezuinige apparatuur (A label) • Inkoop 100 % duurzame elektriciteit	20 % Van de huishoudens vertoont energiezuinig gedrag: • Toepassen niet-woninggebonden energiebesparende maatregelen • Aanschaf energiezuinige apparatuur (A label) • Inkoop 100 % duurzame elektriciteit

C Energiezuinige gebouwde omgeving

Utiliteitsgebouwen

Handhaving EPC	<ul style="list-style-type: none"> Toetsing van EPC-berekeningen en toezicht op de EPN op de bouwplaats bij 40 % van de bouwvergunningen 	<ul style="list-style-type: none"> Toetsing van EPC-berekeningen en toezicht op de EPN op de bouwplaats bij 70 % van de bouwvergunningen 	<ul style="list-style-type: none"> Toetsing van EPC-berekeningen en toezicht op de EPN op de bouwplaats bij 90 % van de bouwvergunningen
Nieuwbouw van utiliteitsgebouwen	<ul style="list-style-type: none"> Realiseren van utiliteitsgebouwen met een 10 % verscherpte EPC 	<ul style="list-style-type: none"> Realiseren van utiliteitsgebouwen met een 25 % verscherpte EPC 	<ul style="list-style-type: none"> Realiseren van utiliteitsgebouwen met een 75 % verscherpte EPC of: Realiseren van energieneutrale utiliteitsgebouwen
Bestaande utiliteitsgebouwen	<ul style="list-style-type: none"> Verbeteren van de energetische kwaliteit van de utiliteitsgebouwen, uitgedrukt in het Energie-label, met gemiddeld 1 % per jaar 	<ul style="list-style-type: none"> Verbeteren van de energetische kwaliteit van de utiliteitsgebouwen, uitgedrukt in het Energie-label, met gemiddeld 2 % per jaar 	<ul style="list-style-type: none"> Verbeteren van de energetische kwaliteit van de utiliteitsgebouwen, uitgedrukt in het Energie-label, met gemiddeld 4 % per jaar

D Duurzame (agrarische) bedrijven

Bedrijven

Vergunningverlening en handhaving	<ul style="list-style-type: none"> Alle relevante inrichtingen waarvan de gemeente bevoegd gezag is op basis van de Wet Milieubeheer hebben een actuele vergunning (BBT) op het gebied van energie Handhaving van vergunningen en Activiteitenbesluit, gericht op energie-aspecten heeft prioriteit, is gepland en vindt plaats Handhaving van afspraken MJA-bedrijfs-takken waarvan gemeente bevoegd gezag is, heeft prioriteit, is gepland en vindt plaats 	<ul style="list-style-type: none"> Extra energie-efficiencyverbetering en/of verduurzaming van gemiddeld 2 % per jaar bij de bedrijven waarvan de gemeente bevoegd gezag is op grond van de Wet Milieubeheer 	<ul style="list-style-type: none"> Extra energie-efficiencyverbetering en/of verduurzaming van gemiddeld 4 % per jaar bij de bedrijven waarvan de gemeente bevoegd gezag is op grond van de Wet Milieubeheer
Reductie overige broeikasgassen	<ul style="list-style-type: none"> Alle relevante inrichtingen waarvan de gemeente bevoegd gezag is op basis van de Wet Milieubeheer hebben een actuele vergunning (BBT) op het gebied van overige broeikasgassen Handhaving van vergunningen en Activiteitenbesluit, gericht op de reductie van overige broeikasgassen heeft prioriteit, is gepland en vindt plaats 	<ul style="list-style-type: none"> Extra reductie van overige broeikasgassen (via vergunningverlening, handhaving, voorlichting, subsidies of andere instrumenten) bij relevante inrichtingen waarvan de gemeente bevoegd gezag is op basis van de Wet Milieubeheer, die verantwoordelijk zijn voor 50% van de uitstoot in de gemeente 	<ul style="list-style-type: none"> Extra reductie van overige broeikasgassen (via vergunningverlening, handhaving, voorlichting, subsidies of andere instrumenten) bij relevante inrichtingen waarvan de gemeente bevoegd gezag is op basis van de Wet Milieubeheer, die verantwoordelijk zijn voor 70% van de uitstoot in de gemeente
Bedrijventerreinen	<ul style="list-style-type: none"> Structurele samenwerking met bedrijven op bedrijventerrein, gericht op minimaal 2% energiebesparing en/of opwekking van duurzame energie 	<ul style="list-style-type: none"> Structurele samenwerking met bedrijven op bedrijventerrein, gericht op minimaal 3% energiebesparing en/of opwekking van duurzame energie 	<ul style="list-style-type: none"> Structurele samenwerking met bedrijven op bedrijventerrein, gericht op minimaal 4% energiebesparing en/of opwekking van duurzame energie

E Schone en zuinige mobiliteit

Verkeer en Vervoer

Verkeer en vervoer bevolking en bedrijven	<ul style="list-style-type: none"> Besparing en/of verduurzaming brandstoffen met 1 % per jaar 	<ul style="list-style-type: none"> Besparing en/of verduurzaming brandstoffen met 2 % per jaar 	<ul style="list-style-type: none"> Besparing en/of verduurzaming brandstoffen met 4 % per jaar
--	---	---	---

F Duurzame energieproductie

Grootschalige Duurzame Energie-opties

Grootschalige en/of collectieve DE-opties	<p>3 % Van de energie die binnen de gemeentegrenzen wordt gebruikt wordt duurzaam opgewekt en geleverd via grootschalige en/of collectieve opties:</p> <ul style="list-style-type: none"> Wind Biomassa Waterkracht Warmte/Koude-opslag 	<p>5 % Van de energie die binnen de gemeentegrenzen wordt gebruikt wordt duurzaam opgewekt en geleverd via grootschalige en/of collectieve opties:</p> <ul style="list-style-type: none"> Wind Biomassa Waterkracht Warmte/Koude-opslag 	<p>10 % Van de energie die binnen de gemeentegrenzen wordt gebruikt wordt duurzaam opgewekt en geleverd via grootschalige en/of collectieve opties:</p> <ul style="list-style-type: none"> Wind Biomassa Waterkracht Warmte/Koude-opslag
--	---	---	--

Organisatieversterkende randvoorwaarden

Ambitieniveaus	Actief	Voorlopend	Innovatief
Taken en verantwoordelijkheden	Taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden zijn vastgelegd in functieomschrijvingen en werkplannen	Taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden zijn geborgd d.m.v. een kwaliteitssysteem	Het kwaliteitssysteem wordt periodiek door een onafhankelijke partij geaudit en gecertificeerd
Beleidsmatige inbedding	Opname van energiedoelstellingen in beleid van andere beleidsvelden (zoals Wonen, RO, BWT, Economie, Sociale Zaken)	Doorvertalen van energiedoelstellingen naar doelstellingen van andere beleidsvelden (zoals Wonen, RO, BWT, Economie, Sociale Zaken)	Doorvertalen van energiedoelstellingen naar doelstellingen en instrumentarium van andere beleidsvelden (zoals Wonen, RO, BWT, Economie, Sociale Zaken)
Financiering	Structureel budget, randvoorwaarden en bevoegdheden vastgesteld m.b.t. investeringen in energiebesparing en duurzame energie in de gemeentelijke gebouwen en voorzieningen	Structureel budget, randvoorwaarden en bevoegdheden vastgesteld m.b.t. investeringen in energiebesparing en duurzame energie door doelgroepen	Vernieuwende financieringsconstructies vastgesteld m.b.t. investeringen in energiebesparing en duurzame energie door doelgroepen
Communicatie	Structurele communicatie over de aanpak en resultaten van klimaatbeleid naar alle relevante onderdelen en niveaus van de gemeentelijke organisatie	Structurele communicatie over de aanpak en resultaten van klimaatbeleid naar alle relevante partijen, inclusief burgers, binnen de gemeente	Vernieuwende vormen van communicatie over de aanpak en resultaten van klimaatbeleid
Monitoring	Monitoring op inspanningen (projectniveau)	Monitoring op resultaten (projectniveau)	Monitoring op doelstellingen (programmaniveau)

COLOFON

Dit is een uitgave van de gemeente Leidschendam-Voorburg.

Auteur Simon van Damme

Met dank aan Robert-Jan Arts en Nancy Buitenweg

Gemeente Leidschendam-Voorburg

Postbus 905, 2270 AX Voorburg

Telefoon 14070

www.leidschendam-voorburg.nl

Ontwerp Zwart op Wit, Delft

Herdruk gemeente Leidschendam-Voorburg

September 2009

